

T. C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ BİREYSEL
KREDİLERİN VE KOBİ KREDİLERİNİN
EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Yavuz Selim TAŞCIOĞLU

Dr. Öğretim Üyesi Haydar KARADAĞ

Danışman

RİZE

2021

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında, Yavuz Selim TAŞCIOĞLU tarafından hazırlanan Bankacılık Sektöründeki Bireysel Ve Kobi Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği başlıklı bu çalışma 7.4.2021.tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

(Kabul/Red)

Üye:

(Kabul/Red)

Üye:

(Kabul/Red)

../../....

Doç. Dr. Ahmet YANIK

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “*Bankacılık Sektöründeki Bireysel Kredilerin ve Kobi Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*” konulu tezimi, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Eserimde, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine / kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır.

Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabacak bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiç bir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

Yavuz Selim TAŞCIOĞLU

ÖN SÖZ

Finansal sistemin temel unsurları olan fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getiren en önemli aracı kurumlar bankalardır. Bankaların en temel iki fonksiyonu olan mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak faaliyetleri finansal sistemin temel unsurlarını bir araya getiren temel mekanizmadır. Üretim artışı temeline dayanan ekonomik büyüme makroekonomik politikaların merkezinde yer almaktadır. Bankalar gibi kurumlar finansal sistem içerisinde yerine getirmiş oldukları aracılık vazifesiyle makroekonomi üzerinde etkili olmaktadır.

Çalışmada bankacılık sektörü kredileri ve bankacılık sisteminin gelişimi yıllar itibarıyla incelenmiştir. Bankacılık sektörü içerisinde bireysel krediler ve KOBİ kredilerine yer verilmiştir. Bireysel krediler ekonomide talep tarafını desteklerken, KOBİ kredileri de üretim ve arz tarafını desteklemektedir. İktisat biliminin temel unsuru olan arz ve talep, bankacılık sektörü kredileri ile desteklenmektedir.

Bu tezde 2007-2019 yılları arasındaki bireysel ve KOBİ kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan ekonometrik analizler ile değişkenler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin yönü incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar yorumlanmış ve öneriler sunulmuştur.

Çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Haydar KARADAĞ ve Dr. Öğr. Üyesi Ali AKAY'a teşekkürlerimi sunarım.

Yavuz Selim TAŞCIOĞLU

Rize/2021

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	8
ABSTRACT	9
KISALTMALAR	10
ŞEKİLLER LİSTESİ	11
TABLolar LİSTESİ	12
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

1.1. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI	16
1.2. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİ	17
1.3. EKONOMİK BÜYÜMENİN BELİRLEYİCİLERİ	19
1.3.1. Üretim Faktörleri ve Ekonomik Büyüme	19
1.3.2. Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme	20
1.3.3 Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme	21
1.3.4 Enflasyon ve Ekonomik Büyüme	22
1.3.5. Finansal istikrar ve Ekonomik Büyüme	23
1.3.6. Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme	25
1.4. FİNANSAL GELİŞME	26
1.5. TÜRKİYE EKONOMİSİ BÜYÜME SÜRECİ VE GELİŞİMİ	30

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİ VE KREDİLER

2.1. BANKACILIK	37
2.1.1. Banka Çeşitleri	39
2.2 TÜRKİYE'DE BANKALARIN FON KAYNAKLARI	40
2.3 TÜRKİYE'DE BANKALARIN FON KULLANIM ALANLARI.....	41
2.4 TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ	41
2.4.1. 1980-2001 Dönemi Bankacılığın Gelişim Süreci	41
2.4.2. 2002-2009 Dönemi Bankacılığın Gelişim Süreci	44
2.4.3. 2010-2019 Dönemi Bankacılığın Gelişim Süreci	46
2.5. KREDİ KAVRAMI.....	50
2.5.1. Bireysel Krediler	53
2.5.2 Kurumsal Krediler	56
2.5.3. Kobi Kredileri	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

3.1. BANKA KREDİLERİNDEN VE FİNANSAL GELİŞMEDEN EKONOMİK BÜYÜMEYE DOĞRU TEK YÖNLÜ NEDENSELLİK OLDUĞUNU BULAN ÇALIŞMALAR.....	61
3.2. EKONOMİK BÜYÜMEDEN BANKA KREDİLERİ VE FİNANSAL GELİŞMEYE DOĞRU TEK YÖNLÜ NEDENSELLİK OLDUĞUNU BULAN ÇALIŞMALAR.....	65
3.3. BANKA KREDİLERİ VE FİNANSAL GELİŞMELER İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDA ÇİFT YÖNLÜ NEDENSELLİK OLDUĞUNU BULAN ÇALIŞMALAR.....	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLER VE KOBİ BANKACILIĞI KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR EKONOMETRİK ANALİZ

4.1. KAPSAM VE VERİ SETİ	69
--------------------------------	----

4.2. EKONOMETRİK ANALİZ	72
4.2.1. Değişkenler için Birim Kök Analizi	73
4.2.1.1. Augmented Dickey- Fuller (ADF) Birim Kök Testi	73
4.2.1.2. Ng-Perron Birim Kök Testi	74
4.2.2. Johansen Eşbütünleşme (Cointegration) Testi	76
4.2.3. Granger Nedensellik Analizi	78
SONUÇ VE ÖNERİLER	81
KAYNAKLAR	85
ÖZ GEÇMİŞ.....	92

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı: İktisat Anabilim Dalı
Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Haydar KARADAĞ
Hazırlayan: Yavuz Selim TAŞCIOĞLU
Yıl: 2021
Sayfa Sayısı: 92

ÖZET

BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ BİREYSEL KREDİLERİN VE KOBİ KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Makroekonomi politikalarının en önemli unsurlarından olan ve temeli üretim artışına dayanan ekonomik büyüme ile banka kredileri arasındaki ilişkinin incelenmesi geçmişten günümüze araştırma konusu olmuştur. Banka kredileri ekonominin hem arz hem de talep yönünü etkilemektedir. Bireysel krediler ile ekonomide talep etkilenirken, talebin arzı etkilemesi neticesinde dolaylı olarak başta inşaat sektörü olmak üzere birçok sektörün üretim ve satışı etkilenmektedir. Hızlı büyüme sürecinde olan ve ülkedeki şirketlerin büyük çoğunluğunu içine alan KOBİ'lere sağlanan finansman desteği ve proje bazlı destekler ise KOBİ'lerin üretim ve ihracatına olumlu katkı sağlamaktadır.

Bu tezde, ekonomik büyüme ve bankacılık sektörünün gelişim süreci yıllar itibariyle incelenmiştir. Çalışmanın analiz bölümünde ise, 2007-2019 yılları arasındaki bireysel ve KOBİ bankacılığı kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki üçer aylık veriler ile analiz edilmiştir. Değişkenlerin durağanlık yapılarını belirlemek için birim kök testleri, aralarındaki uzun dönemli ilişkiyi tespit etmek için Johansen eşbütünleşme testleri ve kısa dönemli nedensellik ilişkisini tespit etmek için Granger Nedensellik analizi yapılmıştır. Değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi mevcut olup kısa dönemde ise büyümeden KOBİ kredilerine doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kobi Kredileri, Bireysel Krediler, Ekonomik Büyüme, Eşbütünleşme Analizi, Granger Nedensellik Analizi.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Economics

Thesis Type: Master

Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Haydar KARADAĞ

Author: Yavuz Selim TAŞCIOĞLU

Year: 2021

Pages: 92

ABSTRACT

THE IMPACT OF PERSONEL AND SME LOANS IN THE BANKING SECTOR ON ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF TURKEY

Examination of the relationship between economic growth, which is one of the most important elements of macroeconomic policies and which is based on production increase, and bank loans has been a subject of research from past to present. Bank loans affect both the supply and demand side of the economy. Personnel loans affect demand in the economy. As the demand affects supply, the production and sales of many sectors, especially the construction sector, are indirectly affected. The financial support and project-based supports provided to SMEs, which are in the process of rapid growth and include the majority of companies in the country, contribute positively to the production and export of SMEs.

In this thesis, the economic growth and development process of the banking sector have been examined over the years. In the analysis part of the study, the relationship between personnel and SME banking loans and economic growth between 2007 and 2019 is analyzed with quarterly data. Unit root tests to determine the stationarity structures of the variables, Johansen cointegration tests to determine the long-term relationship between them, and Granger Causality analysis to determine the short-term causality relationship were applied. There is a long-term cointegration relationship between the variables, and a causality relationship from growth to SME loans in the short term has been determined.

Keywords: SME Loans, Personal Loans, Economic Growth, Cointegration Analysis, Granger Causality Analysis.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey Fuller
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
ECM	: Error Correection Model
GSYH	: Gayri safı Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme
İdaresi Başkanlığı	
KSEP	: Kobi Stratejisi ve Eylem Planı
OKS	: Otomatik Katılım Sistemi
SAGP	: Satın alma Gücü Paritesi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TCMB-EVDS	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası- Elektronik Veri
Dağıtım Sistemi	
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YEP	: Yeni Ekonomik Programı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. TÜFE ve GSYH Grafiği	23
Şekil 2. Cari Fiyatlar ile Yıllık Gsyh (milyon tl).....	31
Şekil 3. GSYH 2007-2019 Oranları.....	31
Şekil 4. 2007-2019 Dönemi GSYH Sektörel Grafik	32
Şekil 5. 2007-2019 Dönemi Kişi Başına GSYH Oranları	33
Şekil 6. 2007-2019 Dönemi GSYH ve Kredi Hacmi.....	33
Şekil 7. Türkiye, İstanbul, Ankara ve İzmir GSYH.....	34
Şekil 8. İl Bazlı Kredi Hacmi.....	34
Şekil 9. 1980-2019 Dönemi Türkiye'deki Banka Sayısı.....	47
Şekil 10. 1980-2019 Dönemi Türkiye'deki Banka Şube Sayısı.....	48
Şekil 11. Bankacılık Sektörü Kredilerinin GSYH'ye Oranı	50
Şekil 12. Türkiye'de Bireysel Kredilerin Gelişimi (2002-2019)	54
Şekil 13. Bireysel Kredilerin Artış Hızı.....	55
Şekil 14. Bireysel Kredileri Toplam Krediler İçindeki Payı	55
Şekil 15. KOBİ Kredilerinin Gelişimi	59
Şekil 16. KOBİ Kredileri Artış Hızı Grafiği.....	60
Şekil 17. KOBİ Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı.....	60
Şekil 18. Bireysel Krediler Grafiği	70
Şekil 19. KOBİ Kredileri Grafiği	71
Şekil 20. Ekonomik Büyüme Grafiği	72

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. 1999-2002 Dönemi Enflasyon ve Faiz Oranları.....	27
Tablo 2. Sektörel Ekonomik Büyüme Oranları	28
Tablo 3. 2003-2006 Dönemi Enflasyon ve Faiz Oranları.....	29
Tablo 4. 2003-2006 Dönemi Sektörel Büyüme Oranları.....	29
Tablo 5. 1980-2001 dönemi banka, şube ve personel sayısı	42
Tablo 6. 2002-2009 dönemi banka, şube ve personel sayısı	44
Tablo 7. 2007-2010 dönemi aktiflerin gelişimi (milyon dolar).....	46
Tablo 8. 2010-2019 dönemi banka, şube ve personel sayısı	47
Tablo 9. analizde kullanılan değişkenler	69
Tablo 10. ADF Birim Kök Testi	74
Tablo 11. Bireysel Krediler Fark Alınmamış Düzey Ng-Perron Testi	75
Tablo 12. KOBİ Krediler Fark Alınmamış Düzey Ng-Perron Testi.....	75
Tablo 13. GSYH Fark Alınmamış Düzey Ng-Perron Testi.....	75
Tablo 14. Bireysel Krediler Birinci Derece Fark Alınmış Ng-Perron Testi.....	76
Tablo 15. KOBİ Kredileri Birinci Dereceden Fark Alınmış Ng-Perron Testleri ..	76
Tablo 16. GSYH Birinci Dereceden Fark Alınmış Perron Testi	76
Tablo 17. Tüketici ve KOBİ Kredileri ile Ekonomik Büyüme Trace İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Test Sonuçları.....	77
Tablo 18. Tüketici ve KOBİ Kredileri ile Ekonomik Büyüme Max-Eigen İstatistiğine Göre Eşbütünleşme Test Sonuçları	77
Tablo 19. Bağımsız Değişken Ekonomik Büyüme İçin Granger Nedensellik Test Sonuçları	78
Tablo 20. Bağımsız Değişken KOBİ Kredileri İçin Granger Nedensellik Test Sonuçları	79
Tablo 21. Bağımsız Değişken Bireysel Krediler İçin Granger Nedensellik Test Sonuçları	79

GİRİŞ

Ekonomik büyüme kavramı ülkelerin ekonomik hedefleri ve planlamaları için oldukça önemlidir. Bu yüzden finansal sistem içerisinde ekonomik büyümenin belirleyicisi olan kavramlar da giderek önem kazanmakta ve araştırmalara konu olmaktadır. Bankacılık sektörünün bilançolarında en önemli paya sahip olan ve yıllar itibariyle artış gösteren krediler, ekonomik büyümenin belirleyicileri arasında yer almakta ve ekonomik büyümeye kısa ve uzun dönemli katkılar sağlayabilmektedir. Finansal sistemin en önemli unsurlarından biri olan bankacılık sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönü geçmişten günümüze birçok araştırmanın konusu olmuştur. Araştırmalarda kredilerden ekonomik büyümeye ve ekonomik büyümeden kredilere şeklinde tek taraflı ilişkiler tespit edildiği gibi karşılıklı çift yönlü ilişkiler de literatürde yer almıştır.

Bankacılık sektörü, kamu ve özel sektör yatırımlarını finanse ederek, ekonomik büyüme için gerekli olan üretim faktörlerinden sermayenin yetersiz olduğu durumlarda, sunduğu kaynak desteği ile bu sorunu gidermektedir. Bankacılık sektörünün finansal sistem içerisinde iki temel fonksiyonu vardır. Birincisi fon fazlası olanların birikimlerini sistem içerisinde değerlendirmelerini sağlamaktır. Bu durum özellikle yastık altı olarak tabir edilen paraların finansal sistem içerisine girmesini sağlamakta ve yurtiçi tasarrufların artmasıyla da ekonomiye katkı sağlamaktadır. Bankacılık sektörü açısından bakıldığında zaman ise topladığı mevduatlar ile en önemli gelir kalemi olan fon kullanımı için kaynak yaratmaktadır. İkinci önemli fonksiyonu ise, fon açığı olan kişi ya da kurumların açığını giderecek şekilde finansman sağlamaktır. Yatırımlar için yeterli sermayeye sahip olmayan özellikle KOBİ'ler için sağlanan finansman desteği hem firmaların iş hacminin genişlemesi hem de ekonomik büyümeye katkı sunması açısından önemlidir. Ekonomik büyümede meydana gelen artış ve piyasalardaki olumlu hava özellikle KOBİ'lerin daha fazla üretim için kredi kullanıp iş hacminin arttırmasına neden olacaktır. Bireyler açısından bakıldığında ise kredilerin toplam talep üzerinde doğrudan etki yaptığı görülmektedir. Bankalar tarafından finanse edilen hane halkının tüketim harcamaları artmaktadır.

Bu tezde bankacılık kesimi kredilerinin önemli bir bölümünü oluşturan ve günümüzde önemi çok fazla artan KOBİ kredileri ile bireysel kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analizlerde 2007:1 ile 2019:3 dönemleri arasındaki veriler TÜİK, BDDK ve TCMB sitelerinden derlenmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ekonomik büyüme kavramı ele alınmıştır. Üretimdeki artışı, üretilen mal ve hizmet miktarının artmasını ifade eden ekonomik büyüme ile alakalı geçmişten günümüze geliştirilen teoriler incelenmiştir.. Ekonomik büyümenin belirleyicileri incelenmiş ve bölümün sonunda da Türkiye’de ekonomik büyüme süreci ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bankacılık sistemi ve krediler ele alınmıştır. Temel fonksiyonları mevduat toplamak ve kredi kullandırmak olan bankacılık sistemi ve faaliyetleri incelenmiştir. Banka çeşitleri, bankaların fon kaynakları ve fon kullandırırım alanlarına değinildikten sonra, 1980 yılından 2019 yılı sonuna kadar geçen süre içerisinde Türk bankacılık sektörü gelişimi, krizler ve krizler sonrasındaki sektörün durumu grafiklerle birlikte incelenmiştir. Finansal sistem içerisinde en önemli kurumlar olan bankaların makroekonomik gelişmeler ile çok yakın ilişkisi olduğu gözlenmiştir. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler bankalar için önemli bir dönüm noktası olup, krizlerden sonra yapılan düzenlemeler neticesinde 2000’li yıllarda hızlı büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Bölümün devamında krediler kavramı incelenmiştir. Krediler en geniş anlamıyla açıklanmış ve kredilerin unsurlarından bahsedilmiştir. Tezin asıl inceleme konusu olan bireysel ve KOBİ kredileri daha detaylı incelenmiş ve gelişim süreçleri ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde literatür araştırması yapılmıştır. Bankacılık sektörü kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki uzun senelerdir araştırmaların konusu olmuştur. Araştırmalarda kredi ve ekonomik büyüme arasında tek ve çift yönlü nedensellik sonuçları elde edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise, bireysel krediler ve KOBİ kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirlemek için ekonometrik analiz yapılmıştır. İlk olarak serilerin durağan olup olmadıklarını kontrol etmek için birim kök testleri yapılmış ve değişkenler birinci derecede durağan çıkmıştır.

Durağanlık dereceleri aynı olan değişkenlerimiz arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını belirlemek için de Johansen eş bütünleşme testi yapılmıştır. Uzun dönem içinde birlikte hareket ettikleri belirlenen değişkenler için son olarak da aralarındaki ilişkinin yönünü tespit etmek için Granger Nedensellik Analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

Bu bölümde, bir ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarında zaman içinde meydana gelen artışı ifade eden ekonomik büyüme kavramı, ekonomik büyüme modelleri, Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme ile ilgili yaşanan süreçler, ekonomik büyümenin gelişimi, finansal gelişme ve ekonomik büyümenin belirleyicileri incelenmiştir.

1.1. Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonomik büyüme, üretimdeki artış, üretilen mal ve hizmet miktarının artması şeklinde tanımlanabilmektedir. İktisatta, bir ekonomide mevcut tüm kaynakların kullanılması ve mevcut teknoloji ile üretilebilecek mal ve hizmet miktarlarını gösteren üretim olanakları eğrisinin dışa doğru, sağ tarafa doğru kayması da ekonomik büyüme olarak ifade edilebilmektedir. Yani bir ekonomide üretim imkanının gelişmesi, üretim kaynaklarının artması veya teknolojide meydana gelen olumlu gelişmeler ile daha fazla üretim yapılması, büyümeyi artıracaktır. Ekonomik büyümenin temelinde üretim artışı vardır. Büyüme bu temel üzerine inşa edilmektedir.

Reel Gayri Safi Milli hasılanın ülke nüfusuna bölünmesi ile elde edilen kişi başına reel hasıladaki sürekli artış da yine ekonomik büyümeyi izlemek için kullanılan bir istatistiktir. Reel GSYH mal ve hizmet miktarındaki artışları fiyatlar genel seviyesindeki artıştan ayırmaktadır. Normal şartlarda nüfusta meydana gelen artışlar insanların yaşam standartlarına olumsuz etki etmektedir. Çünkü GSYH'yi paylaşan kişi sayısı artmaktadır. Ancak nüfus artışı ile birlikte değerlendirilen reel GSYH baz alınarak yapılan hesaplamalar ise insanların yaşam standartlarının etkilenmeyeceği durumu ortaya koymaktadır. (Krugman ve Wells, 2013: 184).

Üretimdeki artışlar ekonominin arz tarafını ilgilendirmektedir. Üretim kapasitesinde meydana gelen artışlar, üretim kapasitesin geliştirilmesi ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Bu bakımdan kapasite kullanımı büyüme için önemlidir. (Berber, 2015: 4). Ekonomik büyüme kavramı geçmişten günümüze her dönem tartışılan, üzerinde durulan bir olgu olmuştur. Ülke ekonomileri için de önemli hedefler arasında yer almaktadır. Ülkemiz de 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planı çerçevesinde 2023 hedeflerini hazırlamış ve Türkiye ekonomisi için belirlenen GSYH hedefi 1 trilyon 80 milyar dolar olarak açıklanmıştır. 11. Kalkınma Planında sektörel öncelikler yer almak ile birlikte yerli üretimin artırılması ve sanayileşmenin hızlanması öngörülen temel hedefler arasındadır.

1.2. Ekonomik Büyüme Modelleri

Geçmişten günümüze kadar iktisadi okullar ve iktisadi düşünürler ekonomik büyüme üzerinde çalışmalar yapmışlar ve modeller geliştirmişlerdir. Orta Çağ'ın sonlarına doğru ticaretin de gelişmesiyle ortaya çıkan ve 1500'lü yıllardan sonra yaklaşık 300 yıl süren merkantilizm; ülkelerin zenginleşmesini ve refah düzeylerinin artmasını kıymetli madenlere ne kadar çok sahip olduğuna bağlamaktadır. Bunun için de ticaretin önemini vurgulamakta ve bu amaçla devletlerin ticari hayatlara müdahale etmesi gerektiğini savunan bir görüştür. Ekonomik büyümeyi kavramını ülkelerin zenginleşmesinin kaynağı olan kıymetli madenlerin artırılması ile açıklamışlardır. (Yılmaz ve Akıncı, 2012: 2). Devletin ekonomiye müdahalesine karşı bir görüşü savunan Fیزیokratlar ise merkantilizme karşı olarak ortaya çıkmışlardır. Büyüme temelleri doğal düzen üzerine inşa edilmiştir. Doğal düzene insanların oluşturduğu bir düzen olarak bakmamışlardır. İktisattaki “Laissez-faire, Laissez-passer” şeklinde ifade edilen “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” sözleri ile temel felsefelerini açıklamışlardır. Fیزیokratlar klasik düşünce teorilerine öncülük etmişlerdir.

Klasik okulun bilinen en önemli temsilcisi olan Adam Smith de ekonomik büyüme kavramı üzerine çalışmıştır. Ekonomik büyümeyi sermaye birikimi, iş bölümü ve uzmanlaşma ile açıklamıştır. Adam Smith'in büyüme yaklaşımında dış ticaret yer almaktadır. Dış ticarete serbest politikayı savunan Smith, maliyeti düşük olan mallarda uzmanlaşmanın sağlanacağını, dış pazarda sağlanacak büyümenin

yurtiçinde iş bölümünü artıracakını ve beraberinde ekonomik büyümeye katkı sağlayacağını ifade etmektedir. (Ünsal, 2016: 40). Smith emeğin verimliliğini belirleyen iş bölümünün üzerinde durmuş ve zenginliğin de temeli olarak kabul etmiştir.

David Ricardo ve Robert Malthus klasik büyüme teorisi alanında çalışma yapan diğer iktisatçılar arasında yer almaktadırlar. David Ricardo ekonomik büyüme modelini azalan verimler kanunu ile açıklamıştır. Malthus ise ekonomik büyüme kavramını nüfus büyüme fonksiyonu ile açıklamıştır. 20. Yüzyıl başlarında ise Avusturyalı Joseph Schumpeter tarafından ekonomik büyüme üzerine çalışmalar yapılmıştır. Schumpeter, teknolojik gelişme ile ekonomik büyümeyi açıklamıştır. Teknolojik gelişmeye de en büyük katkının finansal sistem içerisinde yer alan kurumlar tarafından sağlandığını ifade ederek, tasarruflar ve sermaye birikimleri ile de ekonomik büyümeye ulaşılacağını açıklamıştır. (Bozkurt, Altıntaş ve Yardımcıoğlu, 2020: 97).

Keynesyen ekolden gelen Amerikalı Domar ve İngiliz Harrod isimli iktisatçılar ise büyüme teorileri üzerinde yaptıkları benzer çalışmalar ile Harrod-Domar modeli ile iktisat literatüründe yer almışlardır. Harrod-Domar modeli modern büyüme teorisinin başlangıcı olarak anılmaktadır. 1929'da dünyada yaşanan büyük buhrandan sonra ortaya çıkan Keynesyen makro modellerini daha uzun döneme taşımayı amaçlamışlardır.

Modern büyüme teorilerinin ikinci aşamasında ise Amerikalı iktisatçı Robert Solow'un Neo-klasik büyüme modeli olarak da adlandırılan çalışması yer almaktadır. Neo-klasik model sermaye birikiminin tasarruf ile ilişkisi üzerinde durur. Model üç adım ile izlenir. Birinci adımda ekonominin durağan durumuna ve iktisadi faktörlerin durağan durumu nasıl belirledikleri izlenir. İkinci adımda ekonominin durağan duruma nasıl geçtiği izlenir. Üçüncü ve son adımda ise teknoloji modele eklenir. Yani modelin başlangıç aşamalarında teknoloji bulunmamaktadır. (Dornbusch, Fischer ve Startz 2016: 61).

Modern büyüme teorisinin üçüncü aşamasını ise içsel büyüme modelleri oluşturmaktadır. İçsel büyüme modellerine Lucas ve Romer tarafından geliştirilen teoriler öncülük etmiştir. Bu dönemde bilgi, teknolojik gelişme, beşeri sermaye gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu teoriler eksik rekabetin geçerli kabul edildiği,

ölçeğe göre artan verim fonksiyonun kullanıldığı teorilerdir. Yapılacak olan yeni yatırımlar ise yeni bilgiler sağlamaktadır. Bu yeni bilgiler üretimin artmasına neden olmaktadır. (Dilber, 2018: 206). Solow modeli mevcut tüm işgücünün mal ve hizmet üretimi için kullanıldığını varsayan bir yaklaşım iken, Romer modeli ise emeğin tümünü mal ve hizmet üretimini için ayırmamış, bir kısmı üretime yönelirken bir kısmının da üretimde verimliliği artıran teknolojik faaliyetlerde ve AR-GE faaliyetlerinde kullanılacağını ifade etmektedir. (Mishkin, 2018: 188). İçsel büyüme teorilerinde beşeri sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir.

1.3. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri

Ekonomik büyüme rakamları ekonomi politikasına yön veren ekonomistler tarafından yakın izlenen verilerdir. Ekonomik büyüme üzerinde birçok belirleyici etken bulunmaktadır. Politika yapıcıları bu etkenleri büyümenin artması ve sağlıklı bir büyüme hedefine ulaşılabilmesi doğrultusunda yönetmektedirler. Bu tezde banka kredileri de ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişki incelenmiştir. Fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getiren finansal sistemde bankacılık sektörü lokomotif konumundadır. Sistemin işleyişi, yatırım ve harcama kalemlerinin gelişimi açısından bakıldığında da bankacılık sektörünün önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bankacılığın iki temel unsuru vardır; fon fazlası olanların birikimlerini mevduat yolu ile toplamak ve fon açığı olanların ihtiyaçlarını kredi vererek karşılamak. Bu iki unsur da finansal sistemin temelini oluşturmaktadır. Üretim faktörleri içerisinde yer alan sermaye birikimi faktörü de bankacılık sektörü ile çok yakın ilişkilidir. Bu kısımda ekonomik büyümenin diğer belirleyicileri incelenmiştir.

1.3.1. Üretim Faktörleri ve Ekonomik Büyüme

Üretimin meydana gelmesi sürecinde çalışan işgücü faktörü çok önemlidir. Daha fazla üretim için işgücüne katılma oranı, istihdam oranı, işsizlik oranı gibi makroekonomik veriler ön plana çıkmaktadır. Tarım sektöründe özellikle işgücü daha fazla ön plana çıkmaktadır. Tarım arazilerinin verimli kullanılıp üretime katkı

sağlaması açısından önemli bir faktör haline gelmektedir. İşgücünün kalitesini artırıcı AR-GE faaliyetleri de oldukça önemlidir. Türkiye’de işgücüne katılma oranı TÜİK tarafından yayınlanan verilere göre, 2019 yılsonu itibarıyla %58,6 mevsim etkisinden arındırıldığında ise %43,6’dır. İşsizlik oranı ise %13,7 olarak açıklanmıştır.

Bir diğer üretim faktörü olan sermaye birikimi için ise yurtiçi tasarrufların artırılması gerekmektedir. Tasarruf kanallarının doğru çalışması önemlidir. Bankacılık sektörünün varlığı ve yatırımlar için kredi kullanımında sorun yaşanmaması, fon arz edenler ile talep edenler arasındaki ilişkinin kurulması ve yönetilmesi, tasarrufların ise ekonomide yatırımlara dönüştürülmesi için gerekli girişimcilerin bulunması sermaye birikimi açısından önem arz etmektedir. (Berber, 2015: 32).

Doğal kaynaklar üretim faktörü de yine ekonomik büyüme için oldukça önemlidir. Toprak faktörü, verimliliği, üretime dönüşmedeki katkısı, ülkenin coğrafi konumu ve bu konumun sağladığı avantaj veya dezavantajlar ekonomik büyümeye doğrudan etki edebilmektedir. Teknoloji üretim faktörü de günümüz dijitalleşme ve teknoloji çağında önemi her geçen gün artan bir etkidir.

1.3.2. Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme

Dış ticaretin temel unsurları olan ithalat, ihracat kalemleri de ekonomik büyümenin belirleyicileri arasındadır. Dış ticaretin ekonomik büyümenin temel belirleyicilerinden olduğu tezi, 18. yy. sonlarına doğru Adam Smith tarafından yayınlanan “Ulusların Zenginliği” kitabında belirtilmiştir. Uygulanacak olan dış ticaret politikası da büyüme üzerinde etkili olabilmektedir. Daha çok ithalata dayalı politikalar veya ihracata yönelik politikalar önemli bir etken olmaktadır. Aydın ve Korkmaz Türkiye ekonomisinde dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmışlardır. 2002 ile 2014 arasındaki dönemi üçer aylık verilerle incelemişlerdir. İthalat ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Araştırma sonucu Türkiye’de ekonomik büyümenin nedenlerinden birinin de ithalat olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. (Aydın ve Korkmaz, 2015: 47).

1980’li yıllardan sonra küreselleşmenin artması, ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin ivme kazanmasına neden olmuş ve liberalizasyon politikaları uygulamaya konulmuştur. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler bu imkândan yararlanmak adına daha fazla dışa açılım sergilemişlerdir. Ülkeler tarafından uygulanacak olan ithalata dayalı politikalar, üretim için gerekli olan girdilerin, hammaddelerin yurt dışından temin edilerek çıktılara dönüşmesi, büyümeye destek sağlayacaktır. İhracata dayalı olarak izlenecek politikalar ise ekonomide verimliliği artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır. (Pata, 2017: 120).

1.3.3 Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşim yine geçmişten günümüze iktisatçılar açısından araştırmalara konu edilmiştir. Ekonomi politikasına yön verenler kamu harcamalarının büyümeye etkisini alacakları makroekonomik kararlarda göz önünde tutmuşlardır.

Açık finansman politikası izlenerek toplam talebin artırılması gerektiğini savunan Keynes, bunun için hükümetin izleyeceği makroekonomik politikaların desteklenmesi gerektiği tezini savunuyordu. (Snowdon ve Vane, 2017: 49). Kamu harcamaları milli geliri etkileyerek ekonomik büyümeyi artırmaktadır

Keynes gibi kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi etkileyeceğini savunan iktisatçılar olduğu gibi, ekonomik büyümenin kamu harcamalarını artıracığını savunan iktisatçılar da vardır. Bunlardan biri de Wagner’dir. Ekonomik büyüme kavramı maliye politikalarını da şekillendirmektedir. Wagner, kamu harcamalarının içsel bir değişken alan ve iktisat literatürüne Wagner yasası olarak dahil olan analizine göre, kişilerin geliri arttıkça, kişi başına düşen gelir yükseldikçe, kamu tarafından üretilen mal ve hizmetlere olan genel talebin artacağını savunmaktadır. Bu nedenle ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru bir nedenselliğin olduğunu savunmaktadır. (Tülümce ve Zeren, 2017: 300).

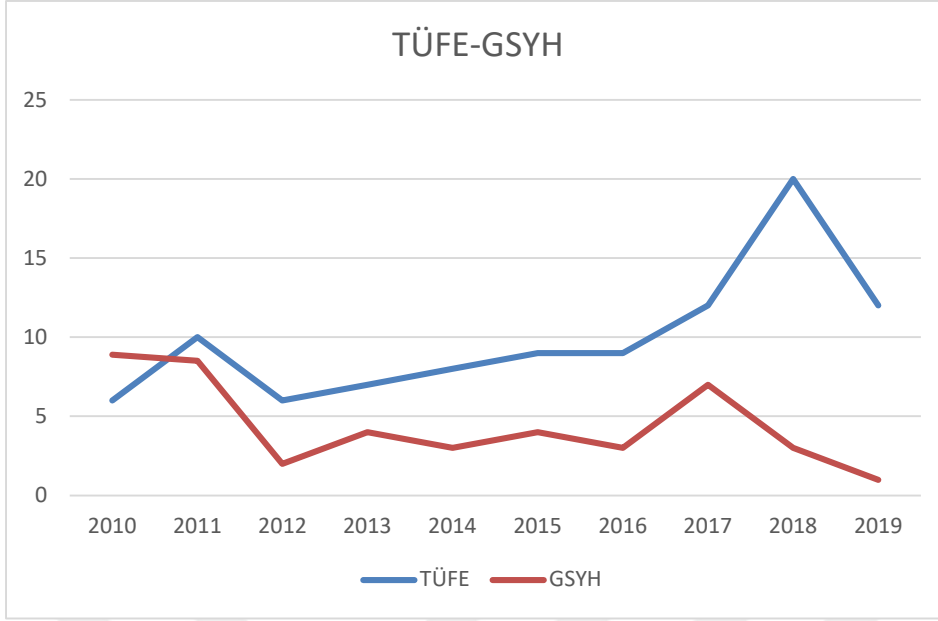
1.3.4 Enflasyon ve Ekonomik Büyüme

Türkiye’de para politikasını yöneten Merkez Bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyat istikrarının ekonomiye olan etkileri ekonomik büyümeyi artırıcı bir etken olarak kabul edilmektedir. Fiyat istikrarının aynı zamanda faiz oranlarını azaltıcı, gelir dağılımını düzenleyici ve para ikamesi (dolarizasyon) azaltıcı etkileri de mevcuttur.

Ekonomiyi yöneten birimler ekonomik büyüme hedefi ile alakalı adımlar atarken aynı zamanda fiyat istikrarını göz önünde bulundurmaktadır. Ekonomi politikasının temel amaçlarından biri sürdürülebilir büyümeyi fiyat istikrarı ile birlikte sağlamaktır. TCMB fiyat istikrarı açıklamalarında, fiyatların istikrarlı seyretmesinin kaynakların daha etkin dağılmasına neden olacağına, enflasyon risk primlerinde meydana gelecek azalış ile reel faiz oranlarının düşeceği ve bu şekilde yatırımların artacağı hususuna vurgu yapılmıştır.

Enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini savunan iktisatçılar olduğu gibi enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini düşünen iktisatçılar da mevcuttur. Enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif etkileyeceği dolayısıyla fiyat istikrarının ekonomik büyüme için geçerli olduğunu düşünen parasalcı iktisatçılara göre; yüksek enflasyon ortamında ekonomide belirsizlikler artacaktır ve bu durum özellikle yatırım yapanlar için olumsuz bir ortam oluşturacaktır. Yatırım ve tüketim harcama kalemlerinde meydana gelecek düzensizlikler, ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyecektir. Finansal araçların reel getirisini olumsuz anlamda etkileyecek olan enflasyon nedeniyle yatırımcılar farklı kanallara yöneleceklerdir. Enflasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu savunan iktisatçılar ise tezlerini tasarruflar üzerinde şekillendirmektedirler. Enflasyon ortamında artan tasarrufların faiz oranlarını düşürüp ekonomik büyümeyi yatırımlar ile destekleyeceğini ifade etmektedir. (Toker ve Gürel, 2019: 337).

2010-2019 yılları arasında yıllık periyotta TÜFE ve GSYH yüzdesel oranları arasındaki ilişki Tablo 1’de sunulmuştur. Enflasyon oranlarının çift haneli rakamda bulunduğu yıllarda GSYH oranının düşük seyrettiği gözlemlenmektedir.

Grafik 1. TÜFE ve GSYH Grafiği

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği 2010-2019 ekonomik göstergeler

1.3.5. Finansal istikrar ve Ekonomik Büyüme

Finansal istikrar, ekonomide belirsizliklerin yaşanmaması, beklenmedik gelişmeler karşısında ekonominin güçlü durması, krizler yaşanmaması, uluslararası piyasalarda yaşanabilecek olası krizler karşısında ekonominin dayanıklılık göstermesi olarak açıklanabilir. Ekonomide finansal istikrarın sağlanması sürdürülebilir ve sağlıklı bir büyüme için oldukça önemlidir. Geçmiş dönemlerde yaşanan gerek yurtiçi gerekse yurtdışı kaynaklı ekonomik krizler finansal istikrarın önemini artırmaktadır. Politika yapıcıları finansal istikrar için risk oluşturabilecek durumları yakından takip etmekte ve bu konuda kararlar almaktadırlar. Finansal istikrarda bankacılık sektörünün yapısı da önemli olup düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından sektördeki gelişmeler izlenmektedir. Politika yapıcıları uluslararası gelişmeleri de yakından takip etmek zorundadır.

Dünya genelinde 1980’li yıllardan itibaren küreselleşme başlamış, ülke ekonomilerinin dışa açılmaya başlaması ile kısıtlamalar da kaldırılmaya başlanmıştır. Bu durum bazı risklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünya üzerinde bir ülkede yaşanan olumsuz gelişme çok hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış ve ekonomik krizler geçmişe göre daha küresel ölçekte yaşanmaya

başlanmıştır. Krizler, finansal istikrar üzerinde olumsuz etki bırakmış ve bozulan istikrar ülkelerin ekonomik büyümesini etkilemiştir. Türkiye’de 24 Ocak kararları ile ihracata yönelik ve dışa açık bir ekonomi politikasına geçiş yapmıştır. Bu süreç Türkiye’de bazı ekonomik krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. 2001 finans krizi ise önemli sonuçlar doğurmuş ve beraberinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulamaya konulmuştur. Finansal ve siyasi istikrar piyasaları ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilemeye başlamıştır. (Karamelikli ve Bayar, 2019: 227).

Finansal istikrar için önemli bir işlevi olan bankacılık sektörü, 2000 ve 2001 krizlerini yaşayıp gerekli önlemleri almış, sektörün temel sorunlarını çözen ve etkili bir denetim mekanizması oluşturmuştur. Türk bankacılık kesiminin, 2008 yılında ABD’de başlayıp dünyaya hızlı bir şekilde yayılan küresel finans krizinden kısa süreli etkileri olsa da çok olumsuz anlamda etkilenmediği ve gelişmekte olan ülkelere ayrıştığı görülmüştür. Bankacılık kesiminin bu yapısı genel ekonominin krizden çok fazla etkilenmesini önlemiştir. 2008 küresel finans krizinin etkisini kısa sürede atlatan Türkiye’deki bankacılık sektörünün hızlı bir büyüme trendine girmiştir.

Ülkeler arasındaki sermaye hareketlerinin serbestleşmesini ve kısıtlamaların kalkmasını doğrudan yabancı yatırımları açısından ele alındığında ise yabancı yatırımların arttığını görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki temel sorunlardan biri olan sermaye yetersizliği küreselleşme sonucunda daha kolay karşılanmaya başlamıştır. Sermaye yetersizliği nedeniyle yeteri kadar büyüme gerçekleştiremeyen az gelişmiş ülkeler için daha hızlı büyüme olanağı ortaya çıkmıştır. (Koyuncu, 2017: 17).

Türkiye’nin 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planı’nda istikrarlı bir ekonomi vurgusu yapılmış ve sanayinin başrolde olduğu ihracata dayalı bir büyüme hedefi belirlenmiştir. Siyasal ve makroekonomik istikrarın plan hedeflerine ulaşılmasında önemli bir güç olacağı ifade edilmiştir. İstikrarın ise yatırımı, üretimi, istihdamı ve ihracatı artıran bir unsur olacağına vurgu yapılmıştır. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

1.3.6. Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme

1980’li yıllarda geliştirilen içsel büyüme teorileri beşeri sermayeyi ele alınmıştır. Beşeri sermaye kaliteli bir eğitim almış, nitelikli insan faktörü ile açıklanmaktadır. Bu bakımdan beşeri sermayenin temel unsuru eğitimidir. İyi eğitim almış kişilerin ülke ekonomisine ve ekonomik büyümeye katkısı olacaktır. Eğitim ve sağlık alanındaki gelişmeler ile beyin göçü de önemli bir unsur haline gelmiştir. Yetişmiş, nitelikli ve verim alınabilecek kişilerin beyin göçü ile başka ülkelere gitmeleri durumunda, bu kişileri yetiştiren ülkeler için olumsuz bir durum ortaya çıkacaktır. Ülkeler beşeri sermayeye sahip bireyleri ülkeye katkı sağlamaları için kendi ülkelerinde bulundurmak isteyeceklerdir. (Yılmaz ve Ünver, 2019: 1012). Ekonomik büyüme kavramını açıklarken genellikle emek, sermaye gibi üretim faktörlerine vurgu yapılmıştır. Ancak sermayenin başka bir çeşidi de beşeri sermayedir. Beşeri sermaye de en az fiziksel sermaye kadar öneme sahiptir. Verimliliğin artırılması, teknolojinin kullanılması bireylerin bilgi, beceri ve tecrübelerine bağlıdır.

Türkiye gelişmekte olan bir ülke konumunda bulunduğundan dolayı beşeri sermaye unsuru önemli hale gelmektedir. Sürdürülebilir büyüme, ekonomik kalkınma ve finansal gelişmeler sağlanması için ve belirlenen hedeflere rahatlıkla ulaşılabilmesi için beşeri sermayenin geliştirilmesi gerekmektedir. Beşeri sermaye refah seviyelerinin yükseltilmesinde, yatırımda, sağlıkta ve eğitimde ön plana çıkmaktadır. (Aksu, 2016: 68).

Türkiye, 2023 hedeflerine yönelik olarak açıkladığı 11. Kalkınma Planı’nda, nitelikli insan, güçlü toplum vurgusu yapmış ve sürdürülebilir kalkınma ve kapsayıcı büyüme ile birlikte istikrarlı bir ekonomiyi hedefleyen politikalar için huzurlu bir toplum gerekliliği üzerinde durulmuştur. Türkiye’nin beşeri yapısının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar, eğitimler yapılacağı ifade edilirken, teknolojiyi etkin kullanan ve üretime yatkın bireyler yetiştirilmesi de hedefler arasında yer almıştır. Kalkınma ve büyüme hedefleri için sağlık konusuna da vurgu yapılmış ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi, kalkınma ve refahın tüm toplum tarafından hissedilmesi de amaçlar arasında yer almıştır. Genç nüfusa sahip olmanın avantajı kullanılarak, nitelikli ve iyi eğitim almış gençlerin kalkınma ve büyümenin itici bir gücü olacağı

vurgulanmıştır. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

1.4. Finansal Gelişme

Finansal gelişme, finansal sistemin büyümesi, finans piyasalarının genişlemesi, finansal araçların çeşitlenmesini, alternatif yatırım araçlarının çoğalmasını ve verimliliğin artmasını ifade etmektedir. Finansal sistemin ekonomiye en önemli katkısı fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getirmesidir. Finansal sistemin yeterince gelişmediği bir ekonomide, fon fazlası olanlar birikimlerini değerlendirmede, fon açığı olanlar da ihtiyaçlarını temin etmekte sorun yaşayacaklardır. Tasarruf-yatırım ilişkisi sağlanamayan bir ekonomide dengeyi muhafaza etmek zorlaşacaktır. (Erdem, 2017: 55). Finansal gelişme finansal derinleşme olarak sıklıkla kullanılmakta ve ekonomik büyüme ile finansal derinleşme arasında ilişki bulunduğu dair elde edilen veriler oldukça güçlü bir seviyededir. (Mishkin, 2018: 384).

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki birçok iktisatçı tarafından inceleme konusu olmuştur. Bir kısım iktisatçılar ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi olumlu etkilediğini ve aralarında talep öncüllü bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Ekonomik büyüme arttıkça finansal sistemde daha çok fon gereksinimi olacağını bu durumda finansal gelişmeye katkı sunacağı tezini savunmuşlardır. Bazı iktisatçılar ise talep öncüllü değil arz öncüllü ilişki olduğunu savunmuşlardır. Gelişen finansal sistemde fon fazlası olanların tasarruflarının yatırımlara dönüş hızının daha kolay olacağını, bu etkileşimin de ekonomik büyümenin alt yapısını oluşturacağını ifade etmişlerdir. Bir grup iktisatçı da karşılıklı bir ilişki olduğu konusunda fikir belirtmişlerdir. (Kandır, İskenderoğlu ve Önal, 2007).

Türkiye’de finansal gelişme incelendiğinde, 2000’li yıllara gelinirken yüksek faiz ve enflasyon oranları, büyüme hızlarındaki daralmalar finansal sistem ve bankacılık sektörü için önemli bir risk unsuru olmuştur. Türkiye 2000 yılına önemli ekonomik kararların alındığı bir ortamda girmiştir. Uluslararası Para Fonu’na verilmiş olan niyet mektubu ile üç yıllık enflasyon ile mücadele

programını uygulamaya başlatmıştır. Ancak 2000 yılında yaşanan gelişmeler Kasım ayında ekonomik krize dönüşmüştür.

2000 yılı Kasım ayında yaşanan krizden sonra iki temel sorun ile karşı karşıya kalınmıştır. İlk sorun krizle birlikte faiz oranlarının yükselmesi ve bu artışın döviz kurundaki artış hedefinin üzerinde seyretmesi, ikinci önemli sorun ise başta kamu bankaları olmak üzere krizin bankacılık sisteminde oluşturduğu hasar olmuştur. Neticesinde bu sorunlara 2001 yılı şubat ayında hazinenin ihalesi öncesinde ortaya çıkan siyasi ortamdaki gerginlik de eklenince piyasalarda panik havası oluşmuştur. 19 Şubat 2001 tarihinde Türkiye döviz krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Bankalar arası para piyasasında gecelik faiz %6200'e kadar yükselmiştir. Merkez Bankası döviz rezervleri ise 5,36 milyar dolar azalmıştır (Altunöz, 2013: 154). 2000 yılı Kasım ayında ve 2001 yılı şubat ayında ortaya çıkan krizler bankacılık sektörünü ve genel ekonomiyi çok olumsuz etkilemiştir. Fondaki bankaların oluşturduğu yükler de eklenince kriz sonrası dönemde bankacılık sektörü ve finansal sistem ile ilgili düzenlemeler yapılması kaçınılmaz bir hal almıştır. Kriz dönemindeki enflasyon ve faiz oranları Tablo 1'de sunulmuştur. 2001 krizinin yaşandığı dönemde faiz oranları ve enflasyon oranlarında artış gözlenmiştir. Tablo 2'de ise 1999,2002 dönemini kapsayan sektörel büyüme oranları sunulmuştur. 2001 krizinde tüm sektörlerde küçülmenin yaşandığı gözlenmiştir.

Tablo 1. 1999-2002 Dönemi Enflasyon ve faiz oranları

Faiz Oranları	1999	2000	2001	2002
Yıllık Ort. Bileşik Faiz	108	102	770	63
Toptan Eşya (Enflasyon)	63	33	89	31
Tüketici (Enflasyon)	69	39	70	30

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği(TBB).

Tablo 2. Sektörel Ekonomik Büyüme Oranları

Büyüme	1999	2000	2001	2002
GSYH	-6,10	6,30	-9,40	7,80
Tarım	-5,00	3,90	-6,10	7,10
Sanayi	-5,00	6,00	-7,50	9,40
Hizmetler	-4,50	8,90	-7,60	7,00
Tarım(Cari Fiyat)	14,80	14,30	13,10	13,80
Sanayi(Cari Fiyat)	22,90	22,90	25,60	29,40
Hizmetler(Cari Fiyat)	62,30	62,80	61,30	56,80

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (1999,2000,2001,2002)

2001 finans krizinden sonra uygulamaya konulan “ Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile başlayan süreç ise Türkiye’nin finansal gelişmesinde önemli bir aşama olmuştur. 15 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı 2002 yılında 2002-2004 dönemlerini kapsayacak şekilde revize edilmiştir. 2002-2004 güçlü ekonomiye geçiş programı kapsamında finansal sektörle ilgili yapılan düzenlemeler ile IMF’ye verilen niyet mektubunda bankaların mali yapılarının güçlendirileceği taahhüt edilmiştir. Bu kapsamda, bankaların sermaye yeterliliği oranının yükseltilmesi, TMSF bünyesindeki bankalardan ise satılabilenlerin satılması, satılamayanlar için ise mudileri mağdur etmeden tasfiye etmek gibi tedbirler de önerilmiştir (Şahin, 2016: 252).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının en önemli unsuru, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma programı olmuştur. TMSF bünyesinde yer alan bankalar ile alakalı sorunları en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve krizlerden olumsuz etkilenen bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Bunun için de bankaların bilançolarının güçlendirilmesi öncelikli olarak hedeflenmiştir. TMSF bünyesinde yer alan bankalar için ise birleştirme ve satış yöntemleri ile kamu üzerinde yarattığı yüklerden kurtulmak amaçlanmıştır (Parasız, 2018: 114).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının temel amaçları, enflasyonu düşürmek ve ekonomik büyümeyi yeniden sağlamak olmuştur. Program ile belli başlı yapısal

reformlar da uygulamaya konulmuştur. Bu anlamda açıklar veren sosyal güvenlik sistemi yeniden düzenlenmiştir. Kredi faiz oranları kaynak maliyetine göre belirlenmeye başlamıştır. Bankacılık alanında denetim mekanizmasını sağlamak ve olası krizlere karşı sağlam bir yapıya kavuşması için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. Programın uygulamaya konulması ile faiz oranlarında gerileme ve enflasyonda düşüşler gerçekleşmiş ve üretimde artışlar sağlanmıştır. (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), 2019). Tablo:3’de güçlü ekonomiye geçiş programından sonra gerçekleşen enflasyon ve faiz oranları, Tablo:4’de ise güçlü ekonomiye geçiş programından sonra gerçekleşen büyüme rakamlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. 2003-2006 Dönemi Enflasyon ve Faiz Oranları

Faiz Oranları	2003	2004	2005	2006
Yıllık ortalama bileşik	43	19	14	19
Enflasyon oranları	2003	2004	2005	2006
Üretici	14	14	3	12
Tüketici	18	9	8	10

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2003,2004,2005,2006)

Tablo 4. 2003 -2006 Dönemi Sektörel Büyüme Oranları

BÜYÜME	2003	2004	2005	2006
GSMH	5,90	9,90	7,60	6,00
Tarım	-2,50	2,00	5,60	2,90
Sanayi	7,80	9,40	6,50	7,40
Hizmetler	6,70	11,70	8,60	6,10
Tarım(cari fiyatlarla)	13,10	12,00	11,00	10,80
Sanayi(cari fiyatlarla)	30,00	30,00	29,00	29,30
Hizmetler(cari fiyatlarla)	57,00	58,00	60,00	59,90

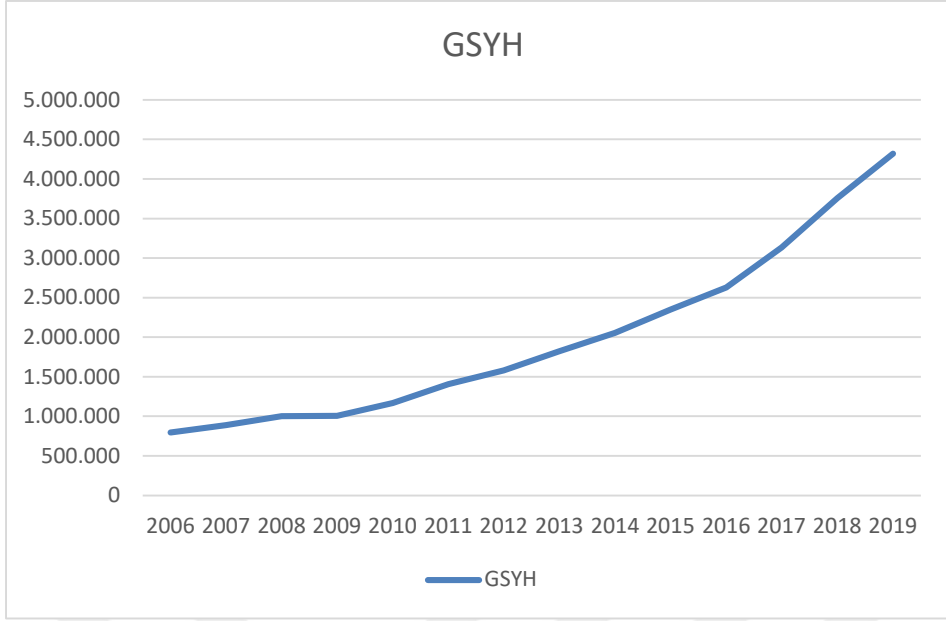
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2003,2004,2005,2006)

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile finansal istikrar sağlanmaya başlanmıştır. Ekonomik büyüme de dahil makroekonomik göstergelerde iyileşmeler görülmüştür. Tezdeki verilerin başlangıç yılı da 2008 küresel finans krizi öncesi olmuştur. Bu bölümde küresel finans krizi öncesinden 2019 yılı sonuna kadar geçen dönemdeki Türkiye ekonomisinin büyüme süreci, ekonomik büyüme sürecinde yaşanan gelişmeler bankacılık sektörü ve finansal yapı ile birlikte incelenmiştir.

1.5. Türkiye Ekonomisi Büyüme Süreci ve Gelişimi

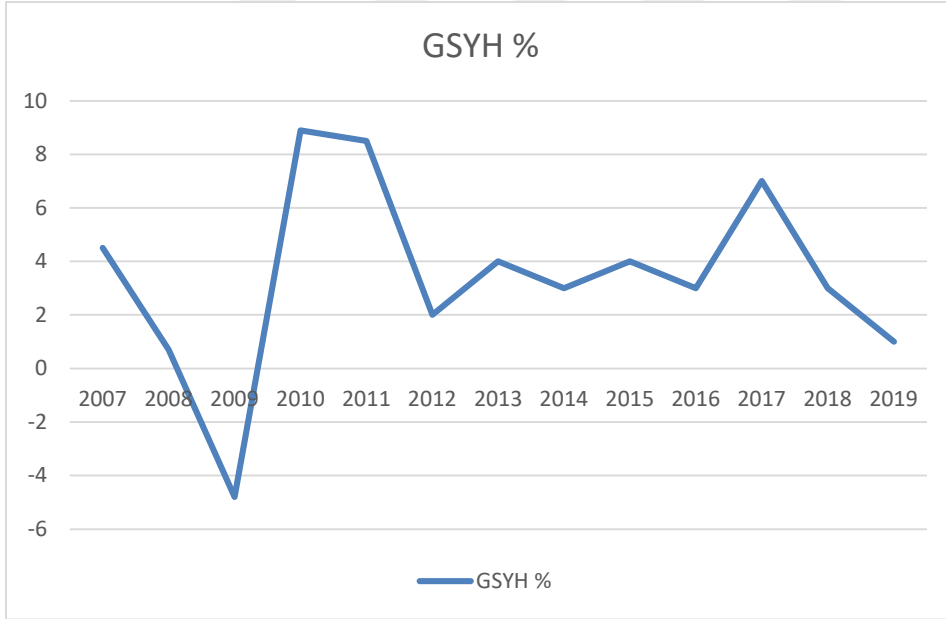
ABD'de 2007 yılı ortalarından itibaren gelir düzeyi daha düşük müşterilere kullandırılan ipotekli tüketici kredilerinin (Mortgage) hacimsel olarak artması ve bu kredilerin geri dönüşlerinde sorunlar oluşması ile başlayan ve giderek ağırlaşp etkileri kısa süre içerisinde birçok bölgeye ve ülkeye yayılan finansal kriz, 15 Eylül 2008'de dünyanın en büyük yatırım bankalarından olan Lehman Brothers Yatırım Bankası'nın iflası ile küresel finans krizine dönüşmüştür (Şahin, 2016: 272). Küresel finans krizinin başlangıç tarihi konusunda ihtilaflar olsa da 2007, 2008 ile 2009'da dünya ekonomileri üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır. Dünyada petrol, enerji ve temel hammadde fiyatları yükselmeye başlamış, Türkiye'de risk algısını yukarı doğru çekmeye başlamıştır. Sanayi ve Hizmetler sektöründe büyüme hızı yavaşlamış, tarım sektöründe ise yaşanan kuraklığında etkisiyle ciddi bir daralma yaşanmıştır. Bankacılık sektörü ise 2007 yılında daha ihtiyatlı bir politika izlemiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2007).

Türkiye ekonomisinin 2007-2019 yılları arasındaki cari fiyatlar ile GSYH rakamları Grafik 2'de, GSYH % oranları Grafik 3'de ve sektörel büyüme oranları da Grafik 4'de sunulmuştur.

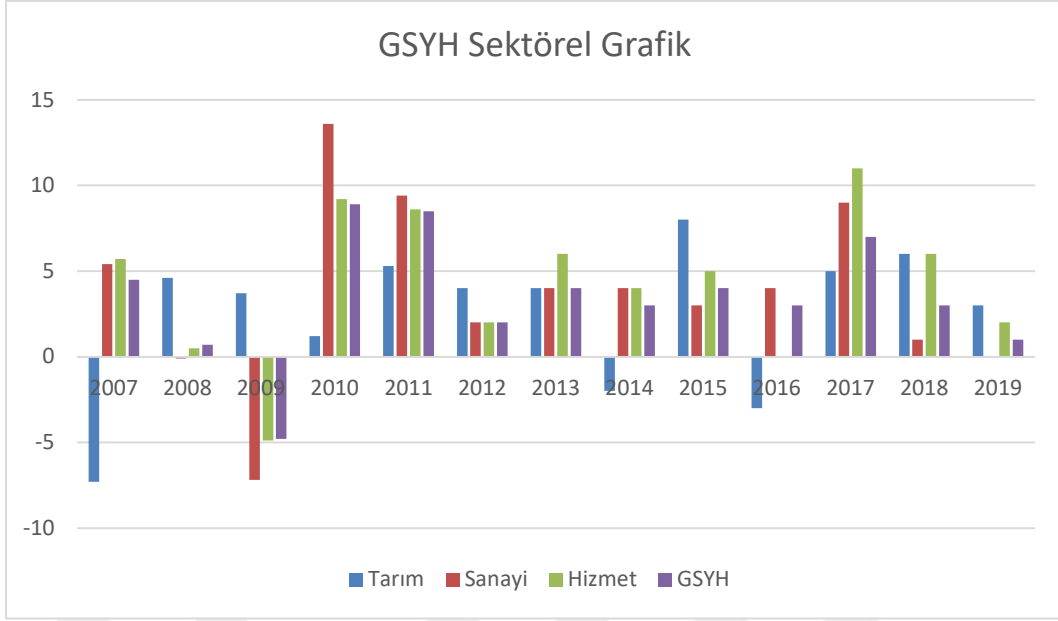
Grafik 2. Cari Fiyatlar ile Yıllık GSYH (Milyon TL)

Kaynak: TCMB EVDS cari fiyatlar ile GSYH oranları, TÜİK cari fiyatlar ile GSYH

Grafik 3. GSYH 2007-2019 Oranları

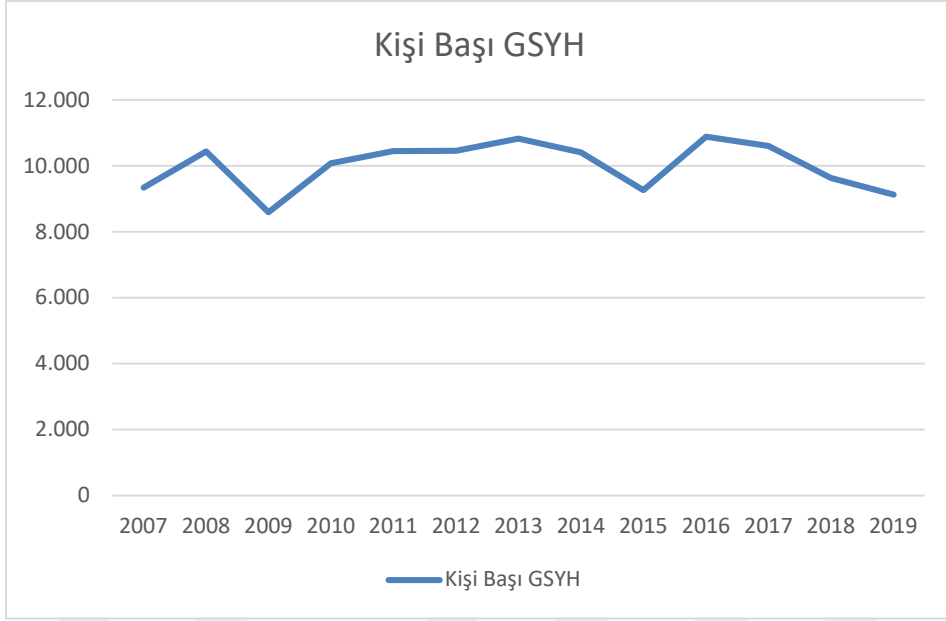
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2007,2019)

Grafik 4. 2007-2019 Dönemi GSYH Sektörel Grafik

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2007,2019)

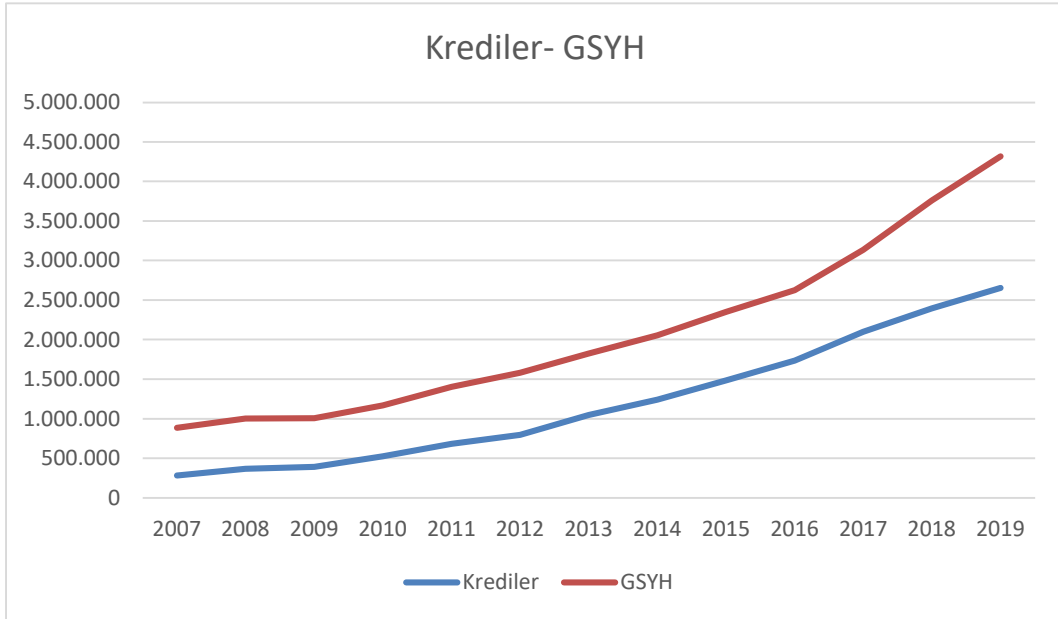
GSYH cari fiyatlar ve yüzdesel oranlar ile incelendiğinde, 2008 küresel finans krizinin yaşandığı yıllarda ekonomik büyümenin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Küresel finans krizinin izlerinin silinmesi ile birlikte de yukarı yönlü bir ivme kazanmıştır. 2008 küresel finans krizinin bankacılık sektörüne etkileri ise geçici olmuş ve kısa sürede toparlanıp büyümeye devam etmiştir. Bankacılık sektörünün krizden etkilenmemesi Türkiye Ekonomisinin de krizin etkilerini çabuk atlatıp diğer gelişmekte olan ülkelerden ayrışmasına neden olan faktörlerden biri olmuştur. 2007-2019 dönemi için kişi başına GSYH rakamları Grafik 5’de sunulmuştur.

Grafik 5. 2007-2019 Dönemi Kişi Başına GSYH Oranları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2007,2019)

Kişi başına GSYH rakamlarında 2008 küresel finans krizinin etkileri görülmektedir. Türkiye ekonomisindeki ekonomik büyüme rakamları ile bankacılık kesimi kredi hacmi Grafik 6’da incelenmiştir.

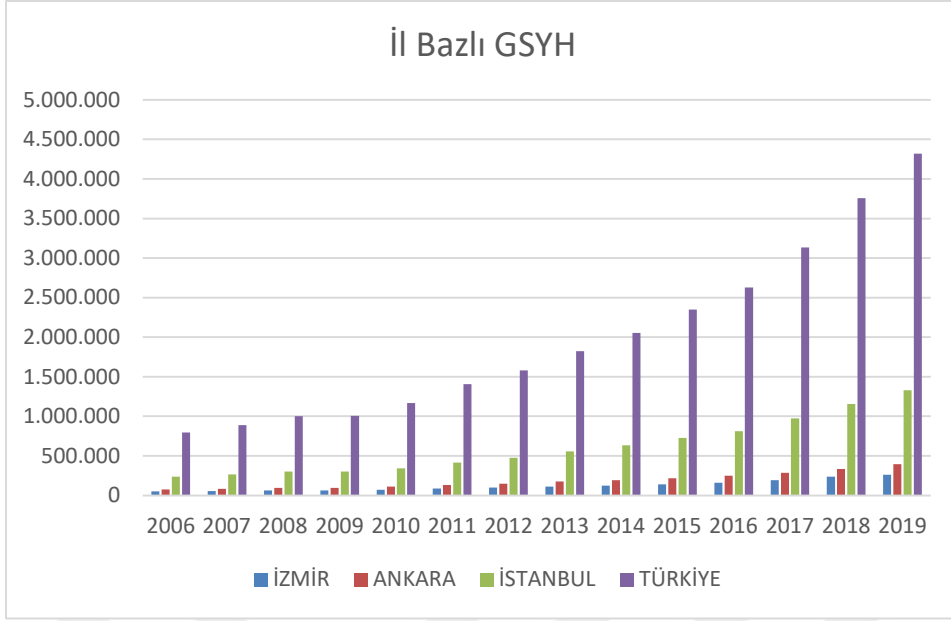

Grafik 6. 2007-2019 Dönemi GSYH ve Kredi Hacmi

Kaynak: BDDK aylık bülten ve TCMB EVDS

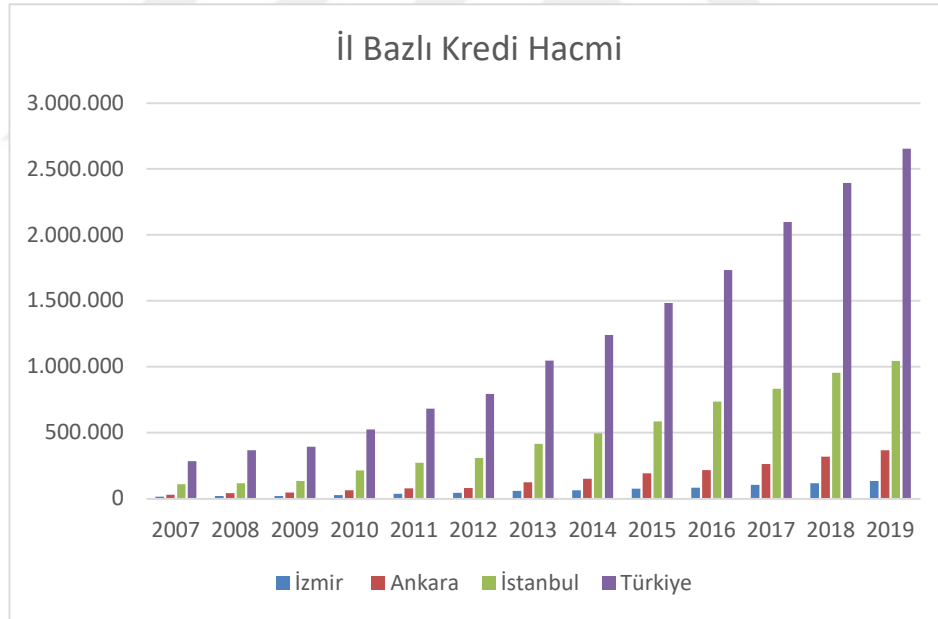
Cari fiyatlar ile GSYH ve bankacılık kesimi kredi hacmi birlikte incelendiğinde finansal sistemin en önemli unsuru olan bankacılık sektörü kredi hacmi ile ekonomik büyümenin etkileşimi ve birbirlerinden etkilenen unsurlar oldukları görülmektedir. Bankacılık sektörünün istikrarlı yapısı, risklere karşı dayanıklılığı ve büyümesi hizmetle sektörü öncülüğünde büyüme rakamlarına da yansımıştır. Faiz oranlarının düşük seyretmesi bankaların bilançolarını artırmış, aktiflerin içerisinde özellikle krediler kaleminde ciddi artışlar yaşanmıştır. Pasif kalemi içerisinde önemli yer tutan mevduatlar ve öz kaynaklarda artışlar gözlenmiştir. Bilançodaki büyüme doğal olarak karlılığı da artırmıştır. Bankalara olan güven ve güvensizlik duyguları, sektörün bilançoların olumlu ya da olumsuz etki yapmaktadır. Bankaların öz kaynak ve sermaye yeterliliğinin iyi olması, şubeleşmesi, büyümesi ve risklere karşı dayanıklı olması beraberinde güven duygusunu getirmiştir. Bankacılık sektörünün gelişmesi finansal sistemin gelişmesini sağlamıştır.

Türkiye’de cari fiyatlalar ile GSYH rakamları ve kredi hacminin başta İstanbul olmak üzere 3 büyük şehirde yoğunlaştığı görülmektedir. İstanbul hem GSYH’de hem de kredi hacminde önemli bir paya sahiptir. Bu şehirlerdeki GSYH rakamlarının Türkiye genelindeki GSYH rakamlarına oranı ile kredi hacmindeki yerlerinin Türkiye genelindeki kredi hacmindeki yeri birlikte incelendiğinde birbirlerine çok yakın oranlarda pay aldığı ve değiştiği görülmektedir. Bu etkileşim de krediler ile GSYH arasındaki ilişkinin il ve bölge bazlı benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Değişimler Grafik 7 ve 8’de sunulmuştur.

Grafik 7. Türkiye, İstanbul Ankara ve İzmir GSYH

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) il bazlı GSYH oranları

Grafik 8. İl Bazlı Kredi hacmi

Kaynak: BDDK Fintürk il bazlı veriler ve aylık bültenler

Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda hazırlamış olduğu 2019 ve 2023 aralığını kapsayan 11. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirilmesi planlanan ekonomik büyümenin planlı dönemin ilk iki yılı için dengeleme

döngüsüne uygun büyüme hedeflenirken, sonraki üç yıl için ise daha yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme hedeflenmektedir. Plan dönemi için öngörülen büyüme oranı yıllık ortalama %4,3'dür. Plan dönemi sonunda kişi başına milli gelirin 12.484 dolara ulaşması da hedefler arasında yer almıştır. SAGP cinsinden kişi başına milli gelir için hedef ise 37.000 doları aşması şeklindedir. Planlı dönem içerisinde büyüme modeli ve hedefleri doğrultusunda verimli ve üretken alanlara daha yüksek düzeyde yatırım yapılması gerektiği de ifade edilmiştir. Yurtiçi tasarrufların milli gelire oranının da yüzde 30'un üzerine çıkarılması hedefler arasındadır. Yurtiçi tasarrufların artırılması cari açığın azalmasına etki edecektir. Bu şekilde de ekonomi daha istikrarlı bir yapıya bürünecek ve olası beklenmeyen gelişmelerde daha dayanıklı, daha dirençli bir görünüme kavuşacaktır. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve bütçe başkanlığı, 2019).

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİ VE KREDİLER

Bu bölümde, ilk olarak bankacılık kavramı, bankacılık faaliyetleri ve bankacılık çeşitleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra bankacılık sektörünün gelişimi üç aşamalı olarak izlenmiştir. 1. aşamada 1980-2001 dönemi, 2. aşamada 2002-2009 dönemi ve son aşamada ise 2010-2019 dönemi ele alınmıştır. Daha sonra ise banka kredileri teorik olarak incelenmiş ve Türkiye’de ki banka kredilerinin gelişimi sunulmuştur. Tez konusunun temel unsurları olan bireysel ve Kobi kredilerinin detayları ve gelişimi incelenmiştir. Banka kredileri ve finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler üzerine yapılan çalışmalar ve sonuçlarına da literatür taraması kısmında yer verilmiştir.

2.1. Bankacılık

Finansal sistemin temel unsurları arasında yer alan fon talep edenler ile fon arz edenler, bankacılığın finansal sistem içerisindeki en önemli kurumlar olmasını sağlamaktadır. Bankaların en temel iki fonksiyonu mevduat toplamak ve kredi kullandırmaktır. Bankacılığın bu fonksiyonları, finansal sistemin temel unsurlarının bankacılık sisteminde karşılık bulmasını sağlamaktadır. Böylece fon fazlası bulunan tasarruf sahiplerinden mevduat toplayan ve topladığı mevduatlar ile fon açığı bulunan kişi ya da kurumlara kredi kullandıran ve finansal sistem içerisinde finansal aracılık işlevini yürüten kurumlar banka olarak tanımlanmış olmaktadır.

Banka, kredi ve sermaye alanındaki her türlü işlemleri yapabilen, gerçek veya tüzel kişilerin, özel veya kamu kuruluşlarının, her türlü finansal ihtiyacını karşılamayı temel görev konusu olarak seçen ekonomik birimlerdir. (Takan ve Acar, 2018-2). Bankaların en temel fonksiyonu finansal sistemin de en önemli unsurları olan mevduat ve kredi işlemleridir. Ancak bankaların mevduat ve kredi dışında da finansal sistem içerisinde çok önemli fonksiyonları olan faaliyetleri

vardır. 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre bankaların diğer bazı faaliyetleri şu şekildedir:

- Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transfer işlemleri, muhabir bankacılık veya çek transfer işlemleri dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri
- Saklama hizmetleri.
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.
- Efektif dahil kambiyo işlemleri, para piyasası araçlarının alım ve satımı, kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya emanete alınması işlemleri.
- Finansal araçların alımı, satımı ve aracılık hizmetleri.
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
- Başkaları lehine teminat ve garanti verme işlemleri.
- Yatırım danışmanlığı işlemleri.
- Portföy işletmeciliği ve yöneticiliği.
- Faktöring ve forfaiting işlemleri.
- Finansal kiralama işlemleri.
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.

Bankalar mevduat ve kredi dışındaki faaliyetleriyle de ekonomik sistem içerisinde çok önemli bir role sahiptir. Kredi kartı, pos gibi ödeme araçları ve bunlar ile yapılan taksitli ve taksitsiz işlemler toplam talep açısından önem arz etmektedir. Toplam talebi artırıcı genişletici politikalar ile toplam talebi azaltıcı anti-enflasyonist politikalar ile ilgili kararlar içinde özellikle kredi kartı taksit sayılarının artırılması veya azaltılması önemli bir araç olmaktadır. Tahsilat ve ödeme

işlemleriyle finansal sistem içerisindeki fon akışının, belirli bir sistem dahilinde, güvenli ve kolay bir şekilde işleyişi sağlanmaktadır. Para piyasasının en önemli kuruluşlarından olan bankalar, sermaye piyasası araçlarına aracılık işlemleriyle de sermaye piyasası içerisinde önemli bir rol almaktadır. Ekonomik sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan sigortacılık işlemleri de bankacılık faaliyetleri içerisinde yer almaktadır. 6 milyon üzerinde gönüllü katılımcı, 5 milyon üzerinde otomatik katılımcı sayısı (OKS) ve 157 milyar TL fon büyüklüğüne sahip olmasıyla, ülke ekonomisi için önemli bir kaynak olan ve yurtiçi tasarrufların artmasına katkı sağlayan bireysel emeklilik sistemi içerisinde de bankalar müşteri sayıları itibariyle önemli bir yer tutmaktadır. Bankalar, ekonomik sistemin işleyişi içerisinde çok önemli bir görev üstlenen kurumlardır.

2.1.1. Banka Çeşitleri

Bankalar genel olarak mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre; kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri mevduat bankaları olarak kabul edilmektedir. (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2005). 2019 yılsonu itibariyle 3 adet kamu sermayeli, 9 adet özel sermayeli, 21 adet yabancı sermayeli ve 1 adet fona devredilmiş olan toplamda 34 adet mevduat bankası bulunmaktadır. Mevduat bankalarının 2019 yılsonu itibariyle 10.137 şubesi olup bu şubelerin 3.707 adedi kamu sermayeli bankalara, 3.785 adedi özel sermayeli bankalara ve 2.644 adedi yabancı sermayeli bankalara aittir. 1 adet ise fona devredilmiş bankanın şubesi mevcuttur. Mevduat bankalarında 2019 yılsonu itibariyle bankacılık sektörünün toplam çalışan sayısı 205.000 olup bunun 184.000 adedi yaklaşık %90'ı mevduat bankalarında istihdam edilmektedir. Mevduat bankalarında çalışan personelin 60 bini de kamu sermayeli mevduat bankalarında, 69 bini de özel sermayeli mevduat bankalarında çalışmaktadır.

5411 sayılı bankacılık kanununa göre; özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanırmak esası üzerine faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri, katılım

bankaları olarak kabul edilmektedir. (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2005). 2019 yılsonu itibariyle 5 adet katılım bankası olup bunlardan ikisi devlet katılım bankalarıdır. Bu bankalara 2020 yılında ise Emlak Katılım Bankası da eklenmiş ve katılım banka sayısı 6 adet olmuştur. Katılım bankaları şubeleşmeye devam etmekte olup güncel haliyle en çok şubeye sahip olan katılım bankası ise Kuveyt Türk Katılım Bankasıdır. (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2019).

5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre; mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında, kredi kullandırmak üzere faaliyet gösteren, özel kanunlar ile kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, kalkınma ve yatırım bankaları olarak kabul edilmektedir. (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2005). 2019 yılsonu itibariyle Türkiye’de 13 adet kalkınma ve yatırım bankası vardır. 62 şubesi olan kalkınma ve yatırım bankalarında toplam 5 bin personel istihdam edilmektedir. (Türkiye Bankalar Birliği, 2019). Bankalar sermayelerine göre kamu sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar, karma bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere de ayrıma tabi tutulmaktadır.

2.2 Türkiye’de Bankaların Fon Kaynakları

Bilançoların sağ tarafında yer alan pasifler fon kaynaklarını ifade etmektedir. Bankaların pasifinde yer alan fon kaynakları, öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 44. maddesinde öz kaynak, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplam sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutarları ifade eder (Parasız, 2018-211). Yabancı kaynakların ise en önemlisi mevduatlardır. 2019 yılsonu itibariyle mevduatların toplamı 2.567 milyar TL olup toplam kaynaklar içindeki payı %57’dir. Mevduatların GSYH’ye oranı ise %60 seviyesindedir. Mevduat dışı kaynaklar 993 milyar TL, öz kaynaklar ise 492 milyar TL’dir. Bankaların kaynakları içerisinde en önemli pay mevduatlara aittir. (Türkiye Bankalar Birliği, 2019).

2.3 Türkiye’de Bankaların Fon Kullanım Alanları

Bankalar tarafından toplanan kaynakların nerelerde kullanıldığı banka bilançolarında Aktifler yani varlıklar içerisinde takip edilmektedir. Bankalar bunları değerlendirirken daha çok gelir elde edebilecekleri kalemleri tercih etmektedir. Bir kısım fonlar ise yasal zorunluluklar ile kullanılmamaktadır. Bankalar için en önemli gelir kalemi ise kredilerdir (Vurucu ve Arı, 2017-387). Bankalar için diğer fon kullanım alanları için ise yatırım fonları ve menkul değerler, iştirakler, Devlet tahvili ve hazine bonosu alımları, maddi ve maddi olmayan duran varlık alımları sayılabilir. 2019 yılsonu itibariyle bankacılık sektörü kredi hacmi 2.657 milyar TL olup toplam varlıkların %59’u kredilerden oluşmaktadır. Toplam krediler içerisinde de imalat sanayine kullandırılan krediler %30’luk bir paya sahiptir. Kredilerin GSYH’ye oranı ise 2019 yılsonu itibariyle %62 seviyesindedir. (Türkiye Bankalar Birliği, 2019).

2.4 Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi

Türkiye’de bankacılığın gelişim süreci 3 bölümde ele alınmıştır. 1. Bölümde 1980 yılında dünya genelinde yaşanan dışa açılım ve serbestleşme süreci ile başlayıp 1990’lı yılları içine alan ve 2000-2001 krizleriyle sona eren süreçteki gelişim incelenmiştir. 2. Bölümde ekonomik krizlerin ardından güçlü ekonomiye geçiş programı ile başlayıp 2008 dünya küresel finans krizine giden dönem ele alınmıştır. 3. ve son aşamada ise küresel finans krizinin etkisini yitirmesiyle başlayıp günümüze kadar geçen süreç incelenmiştir.

2.4.1. 1980-2001 Dönemi Bankacılığın Gelişim Süreci

1980, ekonomide çok önemli kararların alındığı, yapısal bir değişimi içeren 24 Ocak 1980 kararları ve dünya genelinde dışa açılım sürecinin başlaması, serbestleşme politikalarının izlendiği ve bankacılık sektörünün de bu bağlamda uluslararası rekabete açıldığı bir dönemdir. Serbestleşme politikalarının ilk ve en önemli adımlarından biri ise önce banka faizlerinin, sonra da tüm faizlerin serbest bırakılması kararı olmuştur. Bu karar bankacılık sektörünün gelişim sürecini de etkilemiştir. (Yazıcı, 2016: 7). Faiz oranların serbest bırakılması ile mevduat ve kredi faiz oranlarında önemli sayılabilecek artışlar olmuştur. Bankalar için kaynak konumunda olan mevduatların faizlerinin yükselmesi bankaların kaynak maliyetini

yükseltmiştir. Faizlerde yaşanan artış ile birlikte yüksek faiz veren bankerler ortaya çıkmış ve sayıları hızla artmıştır. (Parasız, 2018-109).

Türk bankacılık sisteminde 1980-2001 dönemi arasında banka sayısı, şube sayısı ve personel sayısı Tablo:5’de sunulmuştur. Bankacılık sektörüne girişlerde sorun yaşanmaması neticesinde 1980’li yıllardan sonra yabancı bankaların ve özel sermayeli bankaların sayılarında artış olmuştur. Özel sermayeli bankaların sayısı 1990’da 25 iken, 1997’de 36 olmuştur. 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı 1990 yılına geldiğimizde 23 rakamına ulaşmıştır. Serbestleşme ve dışa açılım süreçleri banka rakamlarına da yansımıştır.

Tablo 5. 1980-2001 Dönemi Banka, Şube ve Personel Sayısı

Yıllar	Banka sayısı	Şube sayısı	Personel sayısı
1980	40	5.95	131.15
1985	47	6.26	145.21
1990	66	6.56	131.15
1994	67	6.10	146.24
1999	81	7.69	173.98
2000	79	7.83	170.40
2001	61	6.90	137.49

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği(TBB), Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (1980-2001).

Yeni banka kurulmasında etkili olan faktörlerden biri de dış dünyaya oranla çok yüksek faizli hazine bonoları olmuştur. Bankalar hazine bonusu faizlerini faiz arbitrajı ile değerlendirmek için dışarıdan kısa vadeli krediler alıyordu. Bankalarda açık pozisyonların önemli bir bölümü bu durumdan kaynaklanmaktaydı. (Kazgan,2017:236). Bankaların sayısında özellikle 2000-2001 krizleri öncesine kadar artışlar olmuştur. 1997 yılında 1 adet, 1998 yılında 1 adet, 1999 yılında 6 adet banka ise TMSF’ye devredilmişti. 2000 yılının son dönemlerinde üç banka daha fona devredilmiş ve fondaki banka sayısı 2000 yılı itibariyle 11 olmuştur. 2001 yılında banka sayısının azalma göstermesinin temel nedeni fonda yer alan bir kısım bankaların birleştirilmesi, bir kısmının da tasfiye edilmesinden kaynaklanmıştır.

Banka şube sayılarında ise 2001 kriz döneminde azalma olmuş ve işten çıkarmalar yaşanıp personel sayısı azalmıştır.

Türkiye ekonomisinde yaşanan bazı olumsuz gelişmeler, makroekonomik dengelerin bozulması ve istikrarsız büyüme süreci finansal sistemi ve sistemin en önemli unsuru olan bankacılık sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Bankacılık sektöründeki risklerin en önemli nedeni de bozulan makroekonomik dengesizlikler olmuştur. Yüksek kamu kesimi açığı enflasyonu daha da artırmış, kamunun giderek artan kaynak talebi ise yurtiçi borçlanma faiz oranlarını artırmıştır. Ekonomik faaliyetlerde yaşanan daralma özel sektörün kredi talebinin düşmesine neden olmuştur. Bankaların bilançosundaki aktiflerin kalitesi bozulmuş ve likidite ihtiyaçlarını artırmıştır. (Türkiye Bankalar Birliği, 1995). (Türkiye Bankalar Birliği, 1999).

2000’li yıllara gelinen süreçte bankalar en temel fonksiyonları olan mevduat toplamak ve kredi kullanırmak fonksiyonunun dışına çıkmış ve daha çok devlet iç borçlanma senetlerine yönelmişlerdir. En son likidite kaynağı olan Merkez Bankası’nın kaynak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Devlet İç Borçlanma Senetlerinin ihracında bulunması ve bu senetlerin faizlerinin de yüksek olması bankaların bu davranışında etkili olmuştur. Bankaların bu dönemde elde ettikleri döviz kaynakları ile de kamu iç borçlanma senetleri satın alması döviz açık pozisyonlarının da artmasına sebebiyet vermiştir. Bankacılık sektörü bilanço döviz açık pozisyonu 2000 yılı itibariyle 17.301 milyar dolara ulaşmıştır. Kriz öncesi bankacılık sektörü için döviz açık pozisyonları da önemli bir risk faktörü olmuştur.

2000 yılı Kasım ayında yaşanan kriz incelendiğinde ise bankacılık sektörünün yüksek miktarda zarar açıkladığı, likidite sıkıntısı çektiği, bankalar üzerinde denetimin tam anlamıyla sağlanamadığı görülmüştür. Ayrıca bazı bankaların fona devredilmesi, bazı bankaların ise faaliyetlerinin sona ermesi bankacılık sektörüne olan güven sorununu ortaya çıkarmıştır. Finansal sistem içerisinde bankaların yeri ve önemi de krizin daha etkili hissedilmesine sebebiyet vermiştir. Bankacılık sektörünün kriz döneminde etkinliğinin kaybolmasında bankaların sermaye yetersizlikleri, likiditelerinin bozulması, döviz açık pozisyonları, bilançolarının bozulması ve maruz kaldıkları dönem zararları en önemli etkenler olmuştur.

2.4.2. 2002-2009 Dönemi Bankacılığın Gelişim Süreci

2000 yılı Kasım ayında ve 2001 yılı Şubat aylarında yaşanan finansal krizler neticesinde peş peşe bankalar fona devredilmiş ve krizlerden olumsuz etkilenen bir bankacılık sektörü ile karşılaşmıştır. Sektörde yaşanan istikrarsız ortamın giderilmesi için yeniden yapılandırmaya acil ihtiyaç duyulmuştur. 2001 yılında uygulamaya konulan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının” en önemli unsuru, krizden olumsuz etkilenen bankacılık sektörü için yeni düzenlemeleri içeren “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” olmuştur. (Parasız, 2018-114). Bu programda önceki dönemlerde yeterince denetlenmeyen ve üstünde durulmayan bankacılık sistemindeki sorunların üzerinde özellikle durulmuştur.

2004 yılına geldiğimizde yapılan düzenlemelerin neticesinde bankaların yeni şubeler açmaya başladığı görülmüştür. Şubeleşme ile birlikte önceki dönemlerde azalan banka personel sayısı da artmaya başlamıştır. Bankalar için kriz öncesi temel sorunlardan biri olan dönem zararı ise yapılan düzenlemeler neticesinde dönem karına dönüşmüştür. Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre, 2001 yılında -3.570 (milyon dolar) olan dönem zararı, 2004 yılında 4.831 (milyon dolar), 2006 yılında ise 7.890 (milyon dolar) dönem karına dönüşmüştür. Bankacılık sektörünün 2002-2009 yıllarını kapsayan banka sayısı, şube ve personel sayıları Tablo:6’de sunulmuştur.

Tablo 6. 2002-2009 Dönemi Banka, Şube ve Personel Sayısı

Yıllar	Banka sayısı	Şube sayısı	Personel sayısı
2002	54	6.10	123.27
2003	50	5.96	123.24
2004	48	6.10	127.16
2005	47	6.24	132.25
2006	46	6.84	143.14
2008	45	8.79	171.59
2009	45	9.02	172.40

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği(TBB), Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2002-2009).

Şube ve personel sayısında 2008 yılına gelindiğinde önemli bir artış gerçekleşmiştir. Ancak 2008 küresel finans krizinin yaşandığı dönemde bankalar şubeleşmeye devam etse de 2009 yılında personel sayısındaki artış hızının azaldığı görülmektedir. 2005 yılının sonlarına doğru bankacılık sektörü için bir diğer gelişme ise 19.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu olmuştur. Bu kanunla bankacılığın tanımı, yapabileceği işlemler, kuruluşundan, denetimine ve denetim birimlerine kadar birçok konuya açıklamalar getirilmiştir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile kurumsal yönetim ilkelerine yer verilmiş olup “denetim komitesi” ilk kez bir bankacılık kanununda yer almıştır. Bu komitenin bankaların yönetim kurullarına bağlı olarak yapılandırılmaları kanunda denetime verilen önemi vurgulamaktadır. İç kontrol, iç denetim ve risk yönetimini kapsayan düzenlemelere de ilk kez 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda yer verilmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununda Basel Uzlaşısı kapsamında öz kaynak ve standart oranlar maddesi de kanundaki düzenlemeye eklenmiş ve asgari sermaye oranı en az %8 olarak eklenmiştir. 2001 krizinde bankacılık sektörünün öz kaynak sorunu yaşaması bu düzenlemeyi daha önemli hale getirmektedir. Bu durum Türk bankacılık sektörünün gelişmiş ülkelere göre küresel finans krizleri için daha tedbirli olduğunu ortaya koymuştur. (Gündoğdu, 2017: 34). Asgari sermaye oranı belirlenmesi ve denetim komitesinin ilk kez kanunda yer alması geçmiş krizlerden ders alındığı ve olası küresel krizlere karşı önlem alındığını ortaya koymaktadır. Bu dönemde genel ekonomik verilerde de iyileşme gözlenmiştir.

Türkiye Ekonomisinde yaşanan iyileşme bankacılık sektörünü de olumlu etkilemiştir. Bankacılık sektörünün bilançosu büyümeye devam etmiş olup GSYH’deki büyümenin de üzerine çıkmıştır. Bankacılık sektörünün büyümeye başlaması, bilançosunun düzelmesi, mali yapısının güçlenmesi beraberinde yurtdışı yatırımcılarının da ilgisini çekmiş ve doğrudan yatırımlar bu periyotta artmıştır. İMKB’de işlem gören banka hisselerinin piyasa değeri artmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2006). Bankacılık sektörünün 2008 küresel finans krizi öncesi ve sonrasındaki aktif büyüklüğü Tablo 7’de sunulmuştur. Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü 2008 küresel finans krizinde çok az azalma gösterse de sonraki yıllarda artışına devam etmiştir.

Tablo 7. 2007-2010 dönemi aktiflerin gelişimi (Milyon dolar)

Aktifler	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%
Likit Aktif	64,54	13	66.29	14	68.96	13	64.66	10
Fin. Varlıklar	151.69	31	136.55	30	188.88	35	186.28	30
Krediler	241.91	50	241.09	52	256.17	48	323.79	52
(Takip Kredi)	8.47	2	8.68	2	13.89	3	12.24	2
(Özel Karşılık)	7.49	2	7.06	2	11.74	2	10.43	2
Duran Aktif	18.63	4	14.42	3	16.54	3	15.68	3
Diğer Aktif	7.27	2	5.47	1	6.32	1	18.45	5
Toplam Aktif	484.06	100	463.83	100	536.90	100	627.09	100

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

15 Eylül 2008’de dünyanın en büyük yatırım bankalarından olan Lehman Brothers Yatırım Bankası’nın iflası ile küresel finans krizi tüm dünyada yayılmaya başlamıştır. Bankacılık sektörü de küresel finans sistemindeki sorunların ekonomiye olumsuz yansması neticesinde ilgili dönemde özellikle döviz cinsinden kaynak kaybı yaşamıştır. Yurt dışı kaynak temini zor ve pahalı hale gelmiş, risk algısı yükselmiştir. Finansal piyasalarda ise kaynak çıkışı yaşanmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2008). Bu durum 2008 yılında bilançoyu küçültse de izleyen yıllarda ve özellikle 2010 yılında büyümeye devam etmiş ve krizin etkisini çok fazla hissetmemiştir.

2.4.3. 2010-2019 Dönemi Bankacılığın Gelişim Süreci

2010 yılı ile birlikte, 2008 küresel finans krizinin etkilerinin azalmaya başladığı ve bankacılık sektörünün tekrar büyümeye başladığı bir dönem başlamıştır. 2008 küresel finans krizinde BDDK verilerine göre 463.839 milyon dolar aktif büyüklüğü olan bankacılık sektörü, 2010 yılsonunda aktif büyüklüğü 6.247.092 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bankaların aktif büyüklüğünün artmasındaki en önemli pay ise kredilere ait olmuştur. Faiz oranlarında yaşanan düşüş kredilerin artmasında en önemli etkenlerden birisidir. 2010 yılı ekonomik büyümenin de hızlandığı bir yıl olmuştur. 2008 ve 2009 yıllarında duraksayan banka şube sayısı ve personel sayısı 2010 yılı ile birlikte tekrar yükselişe geçmiştir.

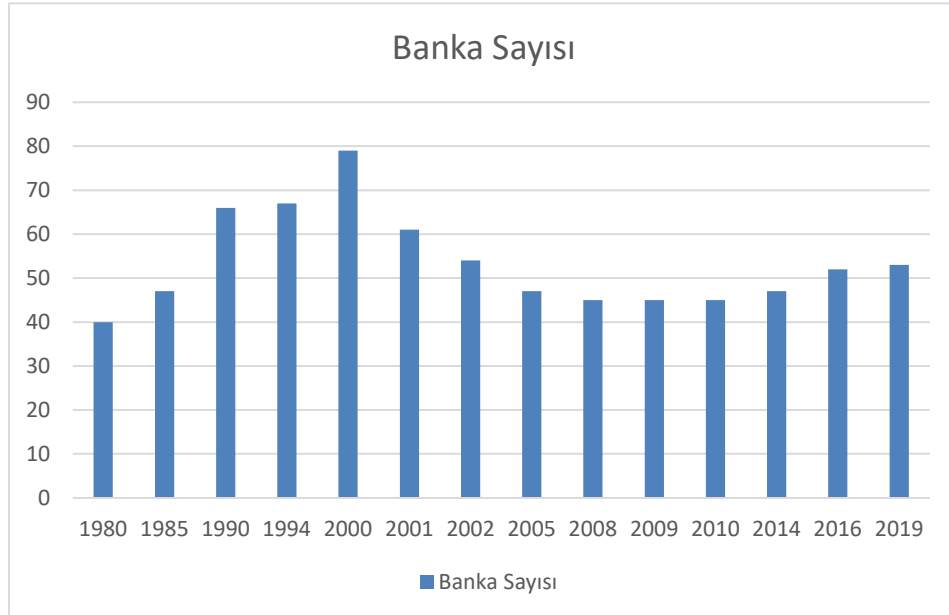
Tablo:3’de 2010-2019 dönemi banka, şube ve personel sayıları sunulmuştur. Ekonomik büyüme sürecinde KOBİ’lere daha rahat ulaşabilmek için şube ve personel sayısındaki artışlar önemli hale gelmektedir..

Tablo 8. 2010-2019 Dönemi Banka, Şube ve Personel Sayısı

Yıllar	Banka sayısı	Şube sayısı	Personel sayısı
2010	45	9.460	178.504
2012	45	10.230	186.098
2014	47	11.220	200.886
2016	52	11.740	211.000
2018	52	11.570	208.000
2019	53	11.370	205.000

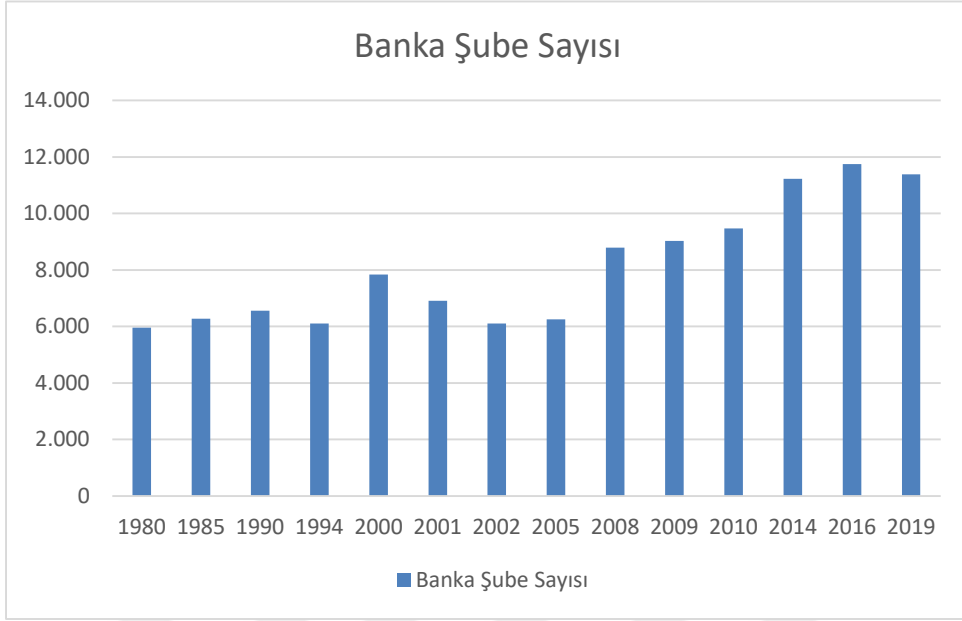
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği(TBB), Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (2010-2019).

1980’den 20019 yılına gelinen süreçteki banka sayıları Grafik 1’de, şube sayıları ise Grafik 2’de sunulmuştur.

Grafik 9. 1980-2019 Dönemi Türkiye’deki Banka Sayısı

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği(TBB), Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (1980-2019).

Grafik 10. 1980-2019 Dönemi Türkiye’deki Banka Şube Sayısı

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği(TBB), Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler (1980-2019).

Banka sayılarının özellikle 1980-2000 yılları arasında artış gösterdiği görülmektedir. 2001 krizinden sonra bazı bankaların faaliyetlerinin sona ermesi ve fona devredilmeleri neticesinde azalma olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise bankacılıkla ilgili yapılan yasal düzenlemeler neticesinde bankacılık sektörüne girişlerin önceki yıllara nazaran biraz daha zorlaşması ve denetiminin de artırılması ile yatay bir görüntü çizmiştir.

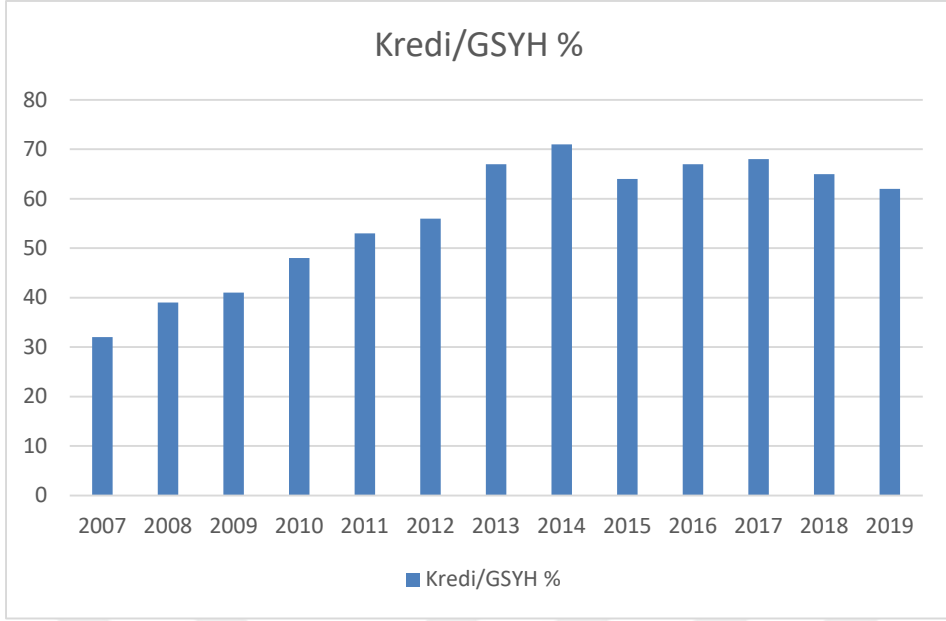
2010 yılının sonunda ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) konut kredileri için yeni bir düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeye göre, Bankalar tarafından konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kullanılacak kredilerde, kredi tutarının teminata konu olacak gayrimenkul değerinin %75’ini geçmeyecek şekilde sınırlandırılmaya gidilmiştir. BDDK vasıtasıyla Bankalardaki denetim ve kontrol sistemi güçlü bir şekilde devam etmektedir. “Mortgage Krizi” olarak anılan küresel finans krizinde ABD’de konut sektöründe olumsuzluklar yaşanırken Türkiye’deki konut kredileri ve konut sektöründe olumsuz etki kısa

sürekli ve geçici olmuştur. 2008 yılında takipteki konut kredilerinde artış yaşansa da sonraki yıllarda azalmaya başlamıştır.

2013 yılına gelindiğinde ise finansal sektörün büyük bir bölümünü oluşturan bankacılık sektörünün büyüme rakamları, aktif kalitesi, likidite durumu, karlılığı ve sermaye yeterliliği gibi temel kriterler baz alınarak incelendiğinde başarılı bir performans sergilediği görülmektedir. Küresel krizlerin bankacılık sektörü üzerindeki etkisini sınırlandırmak ve finansal istikrara engel olmasını önlemek amacıyla G20 toplantılarında alınan kararlar ile uluslararası kuruluşların tavsiye etmiş olduğu düzenlemeler uygulamaya alınmıştır. Bu bağlamda sermaye yeterliliği oranının en az %12 olması istenmiştir. Tüketici kredisi ve kredi kartı için de sermaye yeterliliği daha yüksek oranda istenmiştir. Bankacılık sektörü artık olası risklere daha dayanıklı ve büyümeyi destekleyici bir bilanço yapısına kavuşmuştur. (Türkiye Bankalar Birliği, 2013).

2018 yılının sonunda ise genel ekonominin maruz kaldığı kur saldırıları neticesinde kredi arz ve talebinin azaldığı, likiditenin önem kazandığı bir dönem olmuştur. Yeni Ekonomik Program (YEP) çerçevesinde BDDK tarafından bankalara stres testi uygulanmaya başlanmıştır. Kredi gecikme bakiyelerinin yaşanan ortamdan etkilendiği ve artmaya başladığı gözlenmiştir. Borsa İstanbul'da işlem gören bankacılık hisseleri de olumsuz etkilenmiştir. Sektöre ait hisselerin piyasa değerleri yaşanan değer kayıpları neticesinde 56 milyar dolardan 44 milyar dolara düşmüştür (Türkiye Bankalar Birliği, 2018).

Bankacılık sektörü kredileri ile GSYH oranı da yine ekonomide yakın takip edilen bir göstergedir. Kredi/GSYH yüzdesel oranı Grafik 11'de sunulmuştur.

Grafik 11. Bankacılık Sektörü Kredilerinin GSYH'ye oranı

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, BDDK.

Kredi/GSYH oranının 2010 yılından itibaren azalan faiz oranlarının kredilerde meydana getirdiği artış hızının da etkisiyle arttığı gözlenmektedir. 2014 yılından sonra ise azalan ve yatay seyreden bir görüntü çizmiştir.

2.5. Kredi Kavramı

Kredi sözlük anlamı açısından güven, itibar anlamına gelmektedir. Finansal açıdan ise kredi, belirli bir vade sonunda geri almak kaydıyla ödünç, borç verilmesi anlamına gelmektedir. Ekonomik yapı içerisinde fon talep edenler ile fon arz edenleri bir araya getiren finansal sistemin temel unsurlarından birisi de fon açısından dolayı fon talep eden kesimlerdir. Fon talep edenler gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişiler de olabilmektedir. Kredi, fon talep edenler açısından geri ödemek zorunda oldukları bir borç, bir yükümlülük iken, bankalar açısından ise geri tahsil etmek kaydıyla verilen bir alacak konumundadır. Kredi, kullanan açısından bir kaynak iken, banka açısından ise bir varlıktır. Muhasebe tarafından olaya baktığımızda da bir işletmenin kullandığı krediler bilançonun pasif (kaynak) tarafında yabancı kaynak olarak yer almaktadır. Banka açısından ise kullandırmış olduğu krediler banka bilançosunda aktif (varlık) tarafında yer alan bir alacak olarak izlenmektedir. Kredi bir mal alımı karşılığında verilebileceği gibi (dolaylı

finansman), kredi kullanan kişi ya da firmanın doğrudan nakit kullanımına sunulacak şekilde de verilebilmektedir (doğrudan finansman). Krediler nakdi kredi olabileceği gibi, kefalet ve garanti kaydı taşıyan gayri nakdi kredi şeklinde de olabilmektedir. Krediler belirli bir limit dahilinde ve belirli bir vadeye bağlı olup, teminatlı ya da teminatsız şeklinde de kullanılabilir.

Türkiye’de yürürlükteki geçerli kanun olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu da kredileri en geniş anlamıyla açıklamıştır. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun kredileri açıklayan 48. Maddesinde;

- Bankalarca verilen nakdi krediler,
- Teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler,
- Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ters repo işlemlerinden alacaklar,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler,
- Ortaklık payları,
- Kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kar ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar.

Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında kredi olarak sayılmaktadır.

Bankacılık Kanunu çok geniş bir şekilde Türkiye’de kredi olarak kabul edilecek işlemleri açıklamıştır. Takan ve Acar (2018)’a göre ise kredinin üç unsuru bulunmaktadır.

Vade Unsuru: Bankaların kullandırmış olduğu krediler geri tahsil edilmek üzere verilmektedir. Vadesi olmayan bir işlemin kredi özelliğinden bahsetmemiz mümkün değildir.

Güven Unsuru: Kredi kelime anlamında da güven ve itimat kavramları ile ifade edilmektedir. Belirli bir süre sonunda tahsil edilecek kredi de güven önemli bir unsur olmaktadır.

Risk Unsuru: Bankaların karşı karşıya bulunduğu belli başlı riskler mevcuttur. Bu risklerden birisi de kredi riskidir. Kredi, belirli bir süre sonunda geri tahsil etmek amacıyla verilmekte olup, her kredi aynı zamanda geri ödenmeme riskini de taşımaktadır. Bu yüzden bankalar kredi kullandırırken detaylı incelemeler yapmaktadır.

Bankaların en önemli gelir kalemleri içerisinde krediler yer almaktadır. Bu üç unsura bankalar açısından **getiri unsuru** da eklenebilir. Bankalar kullandıracığı bir kredilerden faiz geliri, komisyon getirisi elde ederken çapraz satış ürünleri ile de getirilerini artırabilmektedir.

Bankacılık işlemlerinin krediler ve mevduatlar olmak üzere iki temel fonksiyonu bulunmaktadır. Mevduatlar bankalar için kaynak olup, krediler ise bu kaynaklarla finanse edilen varlıklardır. Dolayısıyla krediler bankalar için çok büyük önem taşımaktadır.

Parasız (2018) ise iktisadi ve ticari faaliyetlerin hızlı artması ile kredinin yararlarından bahsetmiştir. İktisadi faaliyetlerin artması, işletmeler ve üretici için fon ihtiyacının da oluşması anlamına gelmektedir. Üretimin artması, artan üretimin işleyiş safhalarında aksamaması, üretim ve dağıtım süreçlerinde oluşabilecek giderlerin karşılanabilmesi ve yatırımların artması için de kredi sistemine gereksinim duyulmaktadır.

Krediler ülke ekonomisinin büyümesinde, daha fazla üretim daha fazla satış için de önemli bir unsur olmaktadır. Kredilerin gerçek kişiler ve tüzel kişiler tarafından kullanılabileceğinden hareketle, krediler en geniş anlamda bireysel ve kurumsal krediler olarak iki kısma ayrılmaktadır.

2.5.1. Bireysel Krediler

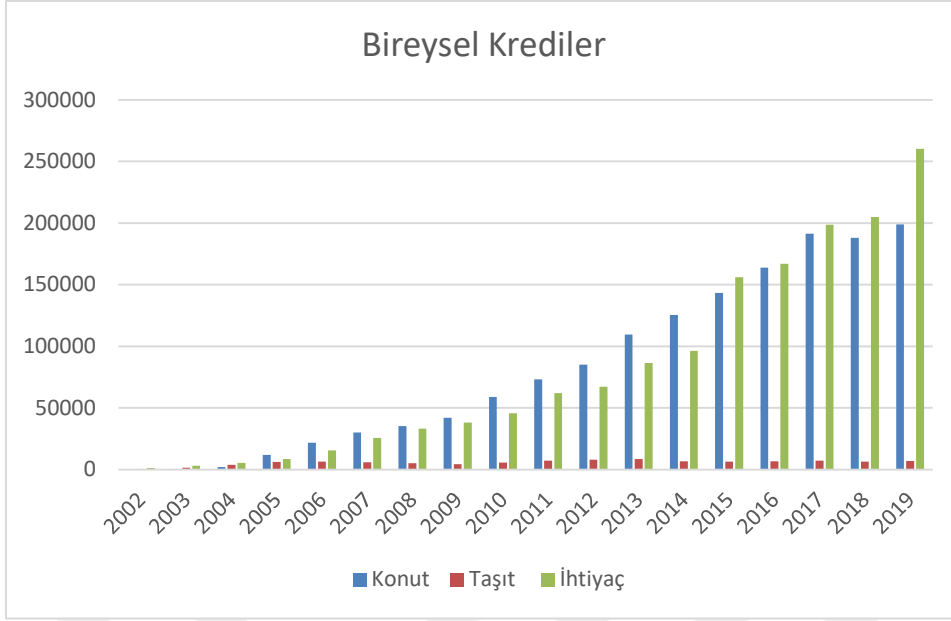
Bu tezde temel ögesi olan bireysel krediler, gerçek kişiler tarafından kullanılan, bireylerin fon ihtiyacını karşılamak için kullandıkları kredilerdir. Tüketici kredileri ve bireysel krediler olarak isimlendirilmektedir. Bu krediler, ticari amaçlar ile kullanılmayan kredilerdir. Hane halkı, tasarruf yapmak suretiyle fon fazlası olarak finansal sistemin içerisinde yer alabildiği gibi gelirinin giderini karşılayamaması nedeniyle fon açığı olarak da finansal sistem içerisinde yer alabilmektedir.

Tüketici kredileri ilk olarak ABD’de 1928 yılında National City Bank of New York bankasının verdiği bireysel kredi ile başlamıştır. Türkiye’de ise ilk tüketici kredisi 1988 yılında Yapı ve Kredi Bankası tarafından verilmiştir. Ancak 80’li yılların sonu ve 90’lı yılların başlarında kurumsal krediler bireysel kredilere göre daha fazlaydı. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında ise kurumsal bankacılıkta çok daha fazla riskler ile karşılaşan bankalar bireysel müşterilere yönelmeye başlamış ve bireysel ürünler geliştirmişlerdir.

Bankalar için bireysel kredileri cazip hale getiren unsurların en başında, bireysel kredilerde riskin tabana yayılmış olması gelmektedir. Müşteri sayısını artırarak çapraz satış imkanını geliştirmesi, bireysel kredileri daha yüksek faiz oranı ile kullandırabilmeleri ve aldıkları komisyon yine bankaları bu alanda yoğunlaşmaya yöneltten nedenlerdir. Tüketiciler açısından bakıldığında ise teknolojik gelişmeler ile insan ihtiyaçlarının sürekli değişmesi ve artması harcamaların da artmasına sebep olmuş ve bireyleri kredilere yönlendirmiştir.

Sınırsız insan ihtiyaçları ve kıt olan kaynaklar neticesinde tüketiciler bugünkü mevcut ihtiyaçlarını, gelecekte gelmesini bekledikleri gelirler ile karşılamayı rasyonel bir seçenek olarak düşünmüşlerdir. Gelecekteki geliri beklemeden bugünden ihtiyaçlarını karşılayıp refah düzeyini yükseltmeyi hedeflemişlerdir. (Kaptan, 2011).

Tüketiciler tarafından kullanılan bireysel tüketici kredileri konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin 2002-2019 yılları arasındaki gelişimi Grafik 12’de sunulmuştur.

Grafik 12. Türkiye’de Bireysel Kredilerin Gelişimi (2002-2019)

Kaynak: BBK

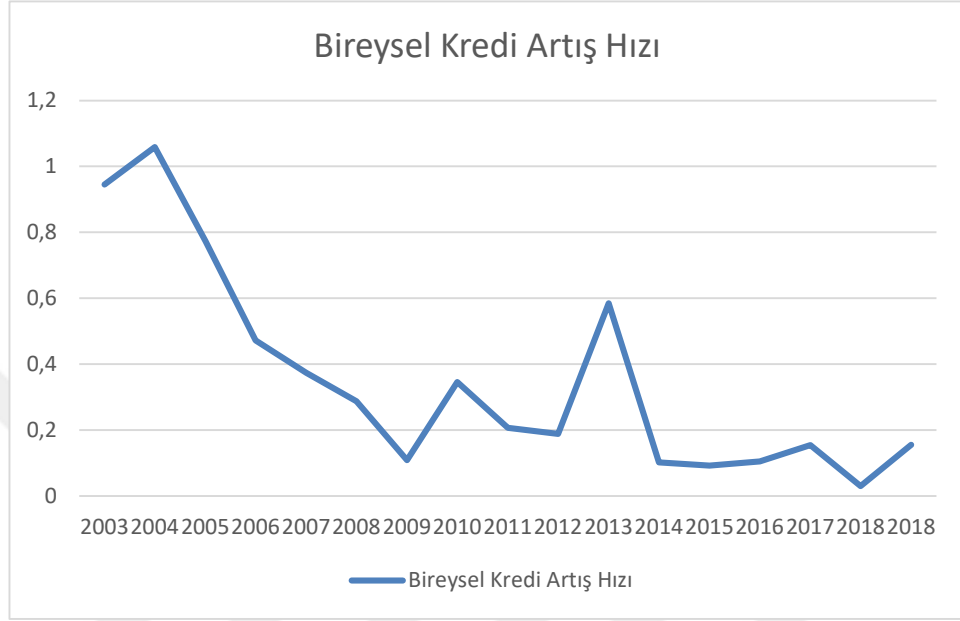
Grafik incelendiğinde 2000’li yılların başında sıfıra yakın olan bireysel kredilerin yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. 2001 krizinden sonraki dönemde uygulanmaya başlayan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve ilerleyen yıllarda ekonomide yaşanan toparlanma, yüksek enflasyon ve yüksek faiz oranlarında meydana gelen düşüş bireysel kredilerin artmasına neden olmuştur. 2008 küresel finans krizinin etkisi de grafiğe yansımıştır. 2018 yılındaki kur saldırıları da bireysel kredilerdeki artış hızını olumsuz etkilemiştir.

Bireysel krediler içerisinde ise taşıt kredileri daha yatay bir görüntü çizerken, konut ve ihtiyaç kredilerindeki artış dikkat çekmektedir. Özellikle ihtiyaç kredileri yıllar itibariyle tüm bireysel krediler içerisinde en büyük paya ulaşmıştır.

2019 yılsonu itibariyle toplam taşıt kredisi kullanan kişi sayısı 35.018 adet, toplam konut kredisi kullanan kişi sayısı 147.731 adet ve toplam ihtiyaç kredisi kullanan kişi sayısı ise 4.307.143 adet olmuştur. Konut kredilerinde hacim ihtiyaç kredilerinde ise kişi sayısı fazladır. İhtiyaç kredileri ekonomide toplam talep üzerinde olumlu etki yapmakta olup enflasyon ile mücadele edilen ortamlarda, toplam talebi kısımaya yönelik anti-enflasyonist politikaların izlendiği dönemlerde ihtiyaç kredilerine vade ve oran üzerinden düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak

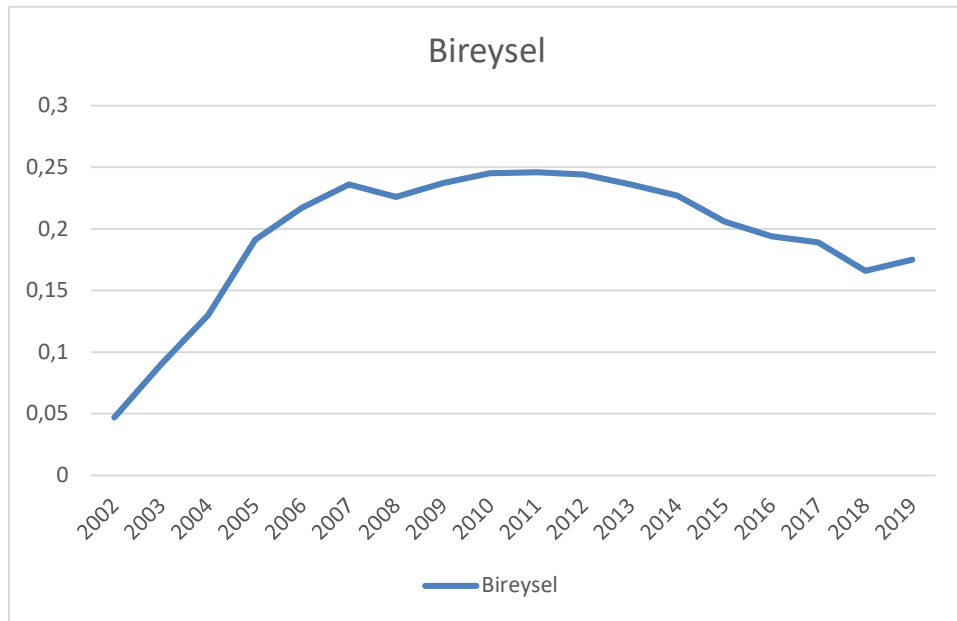
talebin artması ve piyasanın canlanması istenildiği dönemlerde de ihtiyaç kredisi vadeleri uzamakta ve faiz oranları düşürülmektedir.

Grafik 13’de Toplam kredi kart hacmini de içine alacak şekilde bireysel kredilerin yıllar itibariyle artış hızı sunulmuştur.

Grafik.13. Bireysel Kredilerin Artış Hızı

Kaynak: BDDK

Grafik 14. Bireysel Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Payı

Kaynak: BDDK

Grafik 14’de bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı sunulmuştur. Bireysel kredilerdeki artış hızının 2001 krizinden sonra ve 2002 yılından itibaren uygulamaya konulan güçlü ekonomiye geçiş programları ile birlikte hızlı bir şekilde yükseldiği grafikte görülmektedir. 2008 küresel finans krizinde, 2018 kur saldırılarında ise artış hızının çok az olduğu görülmektedir.

Bireysel kredilerin toplam krediler içerisindeki payı da yine artış hızıyla birlikte 2002 yılından itibaren hızlı bir yükseliş göstermiştir. 2008 küresel finans krizinde hafif bir azalma göstermiş ve sonraki yıllarda hafif bir yükseliş göstermiştir. 2014 yılından sonra ise azalma eğilimine girmiştir. 2019 yılında ise tekrar artışa geçmiştir.

2011-2014 yıllarında BDDK tarafından tüketici kredilerini azaltmaya yönelik makro ihtiyati tedbirler uygulanmıştır. İhtiyaç kredilerinde vade kısıtlamaları getirilmiştir. Tüketici kredi faizlerinde uygulanan dolaylı vergiler de 2010 yılından sonra artırılmaya başlanmıştır. Bireysel kredileri kontrol etme amaçlı uygulanan bu makro ihtiyati tedbirler de grafiğe yansımıştır. Bireysel kredilerin yükselişinde duraksamalara yol açmıştır. (Tiryaki, 2014: 60).

2.5.2 Kurumsal Krediler

Kurumsal krediler, ticari firmaların kullanmış oldukları nakdi ve gayri nakdi kredilerden oluşmaktadır. İşletmeler kısa vadeli, orta ve uzun vadeli krediler kullanabilmektedir. Kısa vadeli krediler daha çok dönen varlıkların finansmanında kullanılırken, orta ve uzun vadeli krediler ise daha çok duran varlıkların finansmanında kullanılmaktadır.

Kurumsal krediler, bireysel krediler gibi tek kullanımlık krediler olmayıp, kredi kullandırılmasından önce firmanın son dönem finansal tabloları incelenerek limit çalışması yapılmaktadır. Limiti dahilinde teminatlı veya teminatsız, nakdi veya gayri nakdi kredi kullanılabilir.

Bankalar limit çalışırken firmanın likiditesini ölçen, dönen varlıkları ile kısa vadeli borçlarını karşılama durumunu ortaya koyan likidite oranları, varlıkların etkin kullanılıp kullanılmadığını ifade eden faaliyet oranları, firmanın karlılık

durumunu ölçen karlılık rasyoları ve borç durumunu ifade eden finansal kaldıraç oranları gibi rasyoları özellikle incelemektedir.

Kurumsal krediler, küçük ölçekli işletmeler, Kobilere ve büyük ölçekli firmalara kullanılmaktadır. Ancak tezimizin de inceleme konusu olan Kobi kredilerinin son dönemlerde önemi çok fazla artmıştır.

2.5.3. Kobi Kredileri

Çalışan sayısı 250 kişiden az olan, yıllık cirosu 125 milyon TL'yi aşmayan küçük ve orta ölçekteki firmalar Kobi olarak adlandırılmaktadır.

Kobiler bir ekonominin temel taşları olarak kabul edilmektedir. Kobilerin ise sermaye ihtiyaçları neticesinde finansman talepleri oluşmaktadır. Devletler ise özellikle istihdama olan katkıları nedeniyle Kobilerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için destekler sunmaktadır. Ülkemizde özellikle KOSGEB ile Kobilere destek sunulmaktadır. (Ulusoy ve Akarsu, 2012: 107).

KOSGEB tarafından Kobilere girişimcilik destekleri, AR-GE ve teknolojik üretim destekleri, işletme geliştirme ve büyüme destekleri, Kobi finansman destekleri, rehberlik ve danışmanlık destekleri gibi hizmetler sunulmaktadır.

2003 yılında yayımlanan katılım ortaklığı belgesinde Kobilerle ilgili yer alan hususlardan dolayı bu yıl içerisinde Türkiye'de Kobi stratejisi ve eylem planı, kısa adıyla KSEP oluşturulmuştur. Daha sonra ise revize edilip 2007-2009 dönemlerini kapsayacak şekilde KSEP oluşturulmuştur. Temel amaçlar Kobilerin verimliliklerinin artırılarak uluslararası rekabet güçlerinin artırılması olmuştur. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2007).

2011-2013 yıllarını kapsayan 3. Kobi stratejisi ve eylem planı hazırlanmıştır. Daha sonra ise Türkiye'nin ekonomik büyümesinde Kobilerin katkısını artırmak temel amacıyla 2015-2018 yıllarını kapsayan dönem için 4. Kobi Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP) hazırlanmıştır. Bu planda temel amaç ekonomik büyümede Kobilerin desteğini artırmaktır. Bu temel amacın yanında belli başlı stratejik alanlar da belirlenmiştir. Bu alanlardan bazıları şunlardır;

- Kobilerin rekabet edebilir düzeyde olması,
- Kobilerin büyümesinin sağlanması,
- Kobilerin ihracat kapasitelerini artırmaya yönelik amaçlar,

- Uluslararası pazarlara daha kolay erişimlerinin sağlanması,
- İş ve yatırım ortamlarının iyileştirilmesi alanında Kobilerin gözetilmesi,
- Kobilerin AR-GE ve yenilik kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Kobilerin finansmana, banka kredilerine erişimlerinin daha kolay hale getirilmesi.

(T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2015).

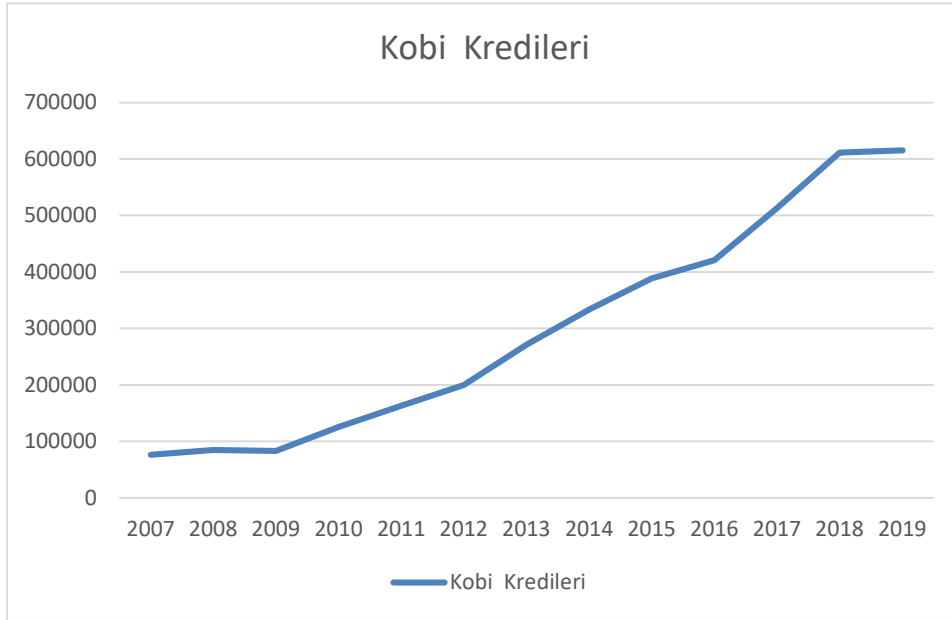
Kobi Stratejisi ve Eylem Planının (KSEP) sonuncusu ise 2019-2023 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Planın temel misyonu “Etkin destek ve hizmetlerle KOBİ ve girişimcilerin yenilikçi, teknolojik ve rekabetçi bir yapıya ulaşmalarını sağlayarak ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarını artırmak” olmuştur. Plan çerçevesinde belirlenen 4 temel amaç ise şunlardır;

- AR-GE yenilik ve yerleştirme faaliyetlerini artırması, yüksek teknolojinin yerli ve milli Kobiler vasıtası ile tabana yayılması,
- İmalat sektörü öncelikli olmak üzere başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamak ve girişimciliği yaygınlaştırmak,
- Kobilerin üretim ve yönetim becerilerini geliştirmek, ihracat düzeylerini yükseltmek,
- Kurumun kapasitesini ve imajını güçlendirmek ve sürekli gelişimini sağlamak.

(T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2019).

Yıllık çalışan sayısı 10’un altında olan, yıllık net satış hasılatı ve yıllık mali bilanço değeri 3 milyon ve altında olan işletmeler Mikro İşletme olarak tanımlanmıştır. Yıllık çalışan sayısı 50’in altında olan, yıllık net satış hasılatı ve yıllık mali bilanço değeri 25 milyon ve altında olan işletmeler küçük işletmeler olarak tanımlanmıştır. Yıllık çalışan sayısı 250’in altında olan, yıllık net satış hasılatı ve yıllık mali bilanço değeri 125 milyon ve altında olan işletmeler ise orta büyüklükteki işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Kobi kredilerini gelişim süreci ise yıllık olarak ve revize edilen Kobi stratejisi ve eylem planının başladığı yıl baz alınarak 2007 yılından itibaren incelenmiştir. Gelişim süreci aşağıda yer alan Grafik 15’de sunulmuştur.

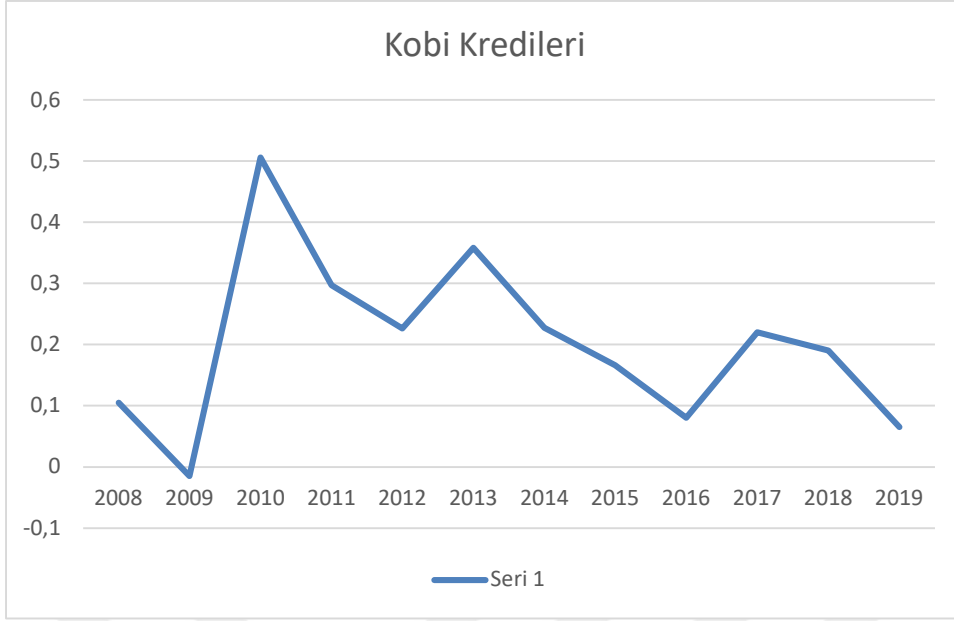

Grafik 15. Kobi Kredilerini Gelişimi

Kaynak: BDDK

Kobi kredilerinin de diğer kredilerde olduğu gibi 2008 küresel finans krizinden etkilenmiş ve gerilemiştir. 2009’dan itibaren yükseliş ivmesi yakalayan Kobi kredileri belirli dönemlerde artış hızı düşse de 2019-2023 Kobi Stratejisi ve Eylem Planında 2023 hedeflerine ulaşılmasında çok önemli bir sektör olarak görülmekte ve ekonomik büyüme için de önemli katkılar sunması hedeflenmektedir. İstihdam, İhracat ve ekonomik büyüme için Kobi’ler çok stratejik bir öneme sahiptir. Kobilerin önemi her sene daha da artmaktadır.

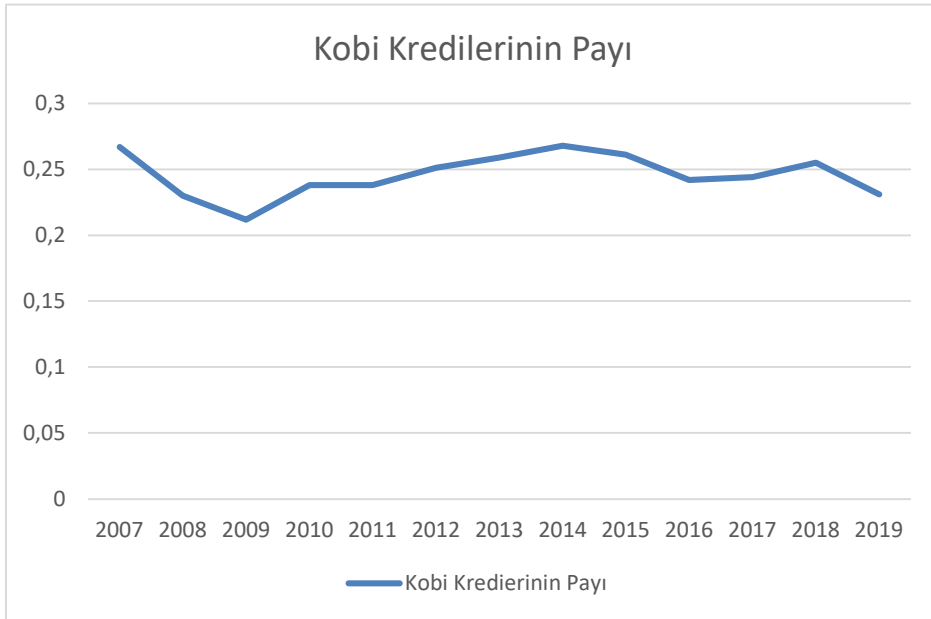
Türkiye’de uygulanmaya başlanan Basel II kriterleri özellikle bankacılık sektörünü ilgilendiren düzenlemeler içermektedir. Basel II kriterleri Kobilerin kredi temininde sıkıntı yaşamaması için de çözüm önerileri sunmaktadır. (Aydeniz, 2007: 180). Grafik 16’de ise Türkiye’de KOBİ kredilerinin artış hızı yer almaktadır.

Grafik 16. Kobi Kredileri Artış Hızı Grafiği

Kaynak: BDDK

Kobi kredilerini artış hızı incelendiğinde 2008 küresel finans krizi, 2016 darbe girişimi ve 2018 kur saldırılarından olumsuz etkilendiği görülmektedir. 2008 küresel finans krizinden hemen sonraki süreçte ise hızlı bir artış yaşadığı grafikte görülmektedir. Kobilere için sunulan destekler, ekonomik büyüme için önemli bir sektör olması, bankaların da Kobi kredilerine verdiği önemi artırmıştır. Grafik 17’de KOBİ kredilerinin toplam banka kredileri içerisindeki payı yer almaktadır.

Grafik 17. Kobi Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı (Kaynak:BDDK)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Banka kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki birçok araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde Dünya genelinde değişik ülkelerde, farklı yöntem ve analizlerle yapılan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmaların bir kısmında ekonomik büyümenin banka kredilerini ve daha geniş ölçekte finansal gelişmeyi olumlu anlamda etkilediği sonucuna varılırken, bir kısmında ise finansal gelişmenin ve bankalar tarafından kullanılan kredilerin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna varılmıştır. Bazı araştırmacılar ise iki taraflı ve çift yönlü etkileşim olduğu sonucunu çıkarırken, bazıları da aralarında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde en fazla ulaşılan sonucun ise banka kredilerinin ve geniş ölçekte finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği yönündedir. Literatürdeki araştırmalar bu şekilde kategorize edilerek sunulmuştur.

3.1. Banka Kredilerinden ve Finansal Gelişmeden Ekonomik Büyümeye Doğru Tek Yönlü Nedensellik Olduğunu Bulan Çalışmalar:

Literatürde yapılan en eski araştırma Bagehot (1878), tarihli çalışma olup bu araştırmada İngiltere'nin gelişiminde, büyümesinde finansal gelişmelerin ve bankacılık sektörünün önemine değinilmiştir.

King ve Levine (1993), yaptıkları çalışmada, 1960-1989 yılları arasında 80 ülkede yaptıkları analizde finansal gelişmenin ekonomik büyümeye olan etkisini araştırmışlardır. Bankacılık sistemine ait verileri finansal gelişmenin ölçüsü olarak kullanmışlardır. Analiz sonucunda finansal gelişmenin ekonomik büyümenin nedeni olduğu görüşü desteklenmiştir.

Jayaratne ve Strahan (1996), yapmış oldukları çalışmada, 1972-1992 yılları arasında 50 ABD eyaletini baz alarak panel veri analizi ile finans-büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Analiz sonucunda bankaların verdiği kredilerin kalitesinin

artırılmasının daha hızlı ekonomik büyüme ile ilişkisi olduğu sonucuna varmışlardır.

Calderon ve Liu (2003), yapmış oldukları akademik çalışmalarında, finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin nedensellik yönünü 1960-1994 zaman serisi içerisinde gelişmekte olan 109 ülkenin verilerini baz alarak incelemişlerdir. Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye yol açtığı sonucuna ulaşmışlardır. Finansal derinleşmenin hem daha hızlı bir sermaye birikimi hem de verimlilik artışı ile ekonomik büyümeye yol açtığı sonucunu çıkarmışlardır.

Thangavelu ve James (2004), çalışmalarında Avustralya'da finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1960-1999 dönemine ait verileri kullanarak araştırmışlardır. Yöntem olarak Granger nedensellik testleri ile VAR analizleri yapılmıştır. Analiz sonucu banka kredilerinden ekonomik büyümeye doğru var olan nedensellik ilişkisini kanıtlar niteliktedir. Finansal gelişmeler ekonomik büyümeye neden olmakla birlikte, ekonomik büyümeden finansal gelişmeye ise herhangi bir nedensellik olduğuna dair kanıt bulamamışlardır. Tek yönlü ilişki olduğunu ortaya koyan bir araştırma olmuştur.

Beck ve Levine (2004), yaptıkları çalışmada kırk ülke için banka kredilerinin ekonomik büyümeye etkisini 1976-1998 yılları arasında panel veri analizleri ile incelemişlerdir. Analiz sonucunda bankacılık sektörü kredilerindeki büyümenin reel sektörü ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna varmışlardır.

Aslan ve Küçükaksoy (2006), yaptıkları çalışmada Türkiye ekonomisinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini 1970-2004 dönemi yıllık verileri kullanarak VAR Granger Nedensellik testi ile analiz etmişlerdir. Çalışmalarını arz ve talep öncüllü hipotezler temeli üzerine kurmuşlardır. Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerde arz öncüllü hipotezlerde finansal gelişme ekonomik büyümeyi artırırken, talep öncüllü hipotezlerde ise ekonomik büyüme finansal gelişmeyi artırmaktadır. Çalışmada yapılan Granger Nedensellik Analizi sonuçlarına göre ise finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi artırdığı ve arz öncüllü hipotezleri destekler nitelikte olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aslan ve Korap (2006), yaptıkları çalışmada, Türkiye ekonomisi için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini 1987-2004 dönemi için Johansen Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik testlerini kullanarak ele almışlardır. Analiz sonuçlarına göre finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunduğunu Johansen Eşbütünleşme ile ve aralarındaki nedenselliğin yönünün finansal gelişmişlik göstergelerine bağlı olduğunu da Granger Nedensellik Analizi ile açıklamışlardır.

Demir, Öztürk ve Albeni (2007), yapmış oldukları çalışmalarında, 1995-2005 dönemi için Türkiye'de bankacılık sistemi ve hisse senedi piyasası ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Johansen Eşbütünleşme testi ve ECM modelini kullandıkları çalışma sonucunda uzun dönemde finansal piyasalar ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir nedensellik bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bankacılık sistemi aracılığı ile kullandırılan krediler ile hisse senedi yolu ile finansmanın ekonomik büyümeyi artıracığı ancak bu etkinin küçük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hisse senedi piyasasının bankacılık sektörüne göre büyümeyi daha az etkilediği ulaştıkları diğer bir sonuç olmuştur.

Furgani ve Mulyany (2009), yaptıkları çalışmada Malezya için İslami bankacılık ve ekonomik büyüme ilişkisini 1997-2005 yıllarına ait çeyreklik verileri kullanarak Vector Hata Düzeltme Modeli (VECM) ve Eşbütünleşme Testleri ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda uzun dönemde İslami bankaların sağladığı finansmanın ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu sonucuna varmışlardır.

Akpansung ve Babalola (2011) yaptıkları çalışmada, Nijerya'da bankacılık sektörü kredisi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1970-2008 dönemine ait veriler ile incelemişlerdir. Araştırmada Granger nedensellik testi ile iki aşamalı en küçük kareler (TSLs) ekonometrik teknikleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda özel sektör kredilerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkileri olduğu sonucuna varılmıştır.

Karaca (2012) yaptığı çalışmada, Finansal gelişme ve ekonomik büyüme konusunda 1990-2011 dönemine ait üçer aylık verileri kullanarak Türkiye için nedensellik analizi yapmış ve analiz sonucunda, Türkiye'de finansal gelişmeden

ekonomik büyümeye uzanan tek yönlü bir nedensellik olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç arz öncü hipotezi destekler nitelikte olduğunu çalışmasında açıklamıştır.

Tunç (2013) çalışmasında, ekonomik göstergeler ışığında banka kredilerinin büyüme ve kalkınmadaki rolünü tüketici, taşıt ve konut kredileri ayrımı yaparak 1989-2013 dönemine ait çeyreklik veriler ile incelemiştir. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki olup olmadığı Johansen Eşbütünleşme Testi ile incelenmiştir. VAR ve VECM zaman serileri modelleri kullanılarak analizler yapılmıştır. Araştırma sonucunda tüketici, taşıt ve konut kredileri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Khoutem, Boujelbene ve Kamel (2014), yaptıkları çalışmada Tunus özelinde finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, özel sektöre kullandırılan kredilerin ekonomik büyümeyi artırdığı yönünde çıkmıştır. Finansal kalkınmanın uzun dönemli bir ekonomik büyüme için önemli bir etken olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak borsaların ekonomik büyüme üzerinde etkisi olmadığı yine araştırma sonucunda elde edilmiştir.

Korkmaz (2015) yapmış olduğu çalışmada, 10 Avrupa ülkesi için 2006-2012 yıllarına ait verileri kullanarak banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ve enflasyon konusunu incelemiştir. Araştırmayı panel veri analizini kullanarak yapmış olup analiz sonucunda, bankacılık sektörü tarafından 10 Avrupa ülkesi için kullandırılan yurtiçi kredilerin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna varmıştır.

Göçer, Mercan ve Bölükbaş (2015) yaptıkları çalışmada 2000-2012 yılları arasında çeyreklik veriler ile Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörü kredilerinin istihdam ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Eşbütünleşme testi sonuçlarına göre Türkiye’de kredi hacmindeki artışın, istihdamı ve ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Turgut ve Ertay (2016), yaptıkları çalışmada Türkiye ekonomisine ait 2003-2013 zaman serisini kapsayan üçer aylık veriler ile bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Granger nedensellik ve Johansen eşbütünleşme testlerini kullanarak incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre bankacılık sektöründen ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu ve

bankacılık sektörünün ekonomik büyümenin belirleyicisi olabileceği, ekonomik büyümede etkili bir araç olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksel ve Adalı (2017), yapmış oldukları çalışmalarında, Türkiye ekonomisinde 2008-2017 dönemi için üçer aylık verileri kullanarak farklı kredi türlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini Toda Yamamoto Nedensellik analizi ile test etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre ise bireysel ve Kobi kredilerinden ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi olduğunu ve bu kredilerin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna varmışlardır.

Apaydın (2018), yapmış olduğu çalışmada, Türkiye'de banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini 2000-2016 dönemine ait veriler ile gecikmesi dağıtılmış Otoregresif (ARDL) ekonometrik modeli kullanarak incelemiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre sektörler tarafından kullanılan kredi hacmi artmış ancak krediler içerisinde tarım ve sanayi sektörlerinin payı azalırken, inşaat ve hizmetler sektörünün payı artmıştır. Analiz sonuçlarına göre uzun dönemde tarım, sanayi ve hizmetler sektörü ekonomik büyümeyi pozitif etkilerken inşaat sektörü ise negatif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ekonomik büyümeyi en çok etkileyen sektörün ise toplam kredi hacmindeki payı azalmasına rağmen sanayi sektörü olmuştur.

Baş ve Kara (2018), yaptıkları çalışmada, Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörü kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, 2008 küresel finans krizi sonrası dönemi araştırmak amacıyla 2008-2018 dönemi için aylık veriler kullanarak incelemiştir. ARDL modeli kapsamında kısıtlanmamış hata düzeltme modeli (UECM) ve sınır testi yaklaşımı uygulanmıştır. Analiz sonucunda hem kısa hem de uzun dönemde bankacılık sektörü kredi büyümesinin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Ekonomik Büyümeden Banka Kredileri ve Finansal Gelişmeye Doğru Tek Yönlü Nedensellik Olduğunu Bulan Çalışmalar:

Ceylan ve Durkaya (2010) yaptıkları çalışmada, Türkiye ekonomisinde kredi kullanımı ile ekonomik büyüme ilişkisini 1998-2008 dönemi çeyreklik veriler kullanılarak Granger nedensellik Testleri ve Hata Düzeltme Modeli ile incelenmişlerdir. Literatürde ilişkinin yönü hakkında ortak bir görüş olmadığı

hususuna vurgu yapmışlardır. Analiz sonucunda Türkiye ekonomisinde ekonomik büyümenin kredi hacmini hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan ve Arı (2011) yaptıkları çalışmada, Türkiye'de finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1998-2009 dönemi için Granger nedensellik testi ve VAR modeli aracılığı ile analiz etmişlerdir. Granger Nedensellik Analizi sonuçlarına göre Türkiye'de finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiş olup, bu ilişkinin yönü ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyümenin bankalardaki kredi hacmine etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Buldukları bu sonuç literatürde yer alan talep takipli hipotezi destekler görüştedir.

Vurur ve Özen (2013) yapmış oldukları çalışmada, Türkiye'de mevduat banka kredisi ve ekonomik büyüme ilişkisini 1998-2012 yılları arasında çeyrek dönem verileri kullanarak Granger nedensellik testi ile analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda mevduatlardan hem ekonomik büyümeye hem de kredilere doğru, ekonomik büyümeden ise kredilere doğru bir nedensellik ilişkisi olduğunu açıklamışlardır. Ekonomik büyümeye bağlı olarak firmaların daha fazla artan yatırım ve finansman ihtiyaçlarının kredi hacminde artışa yol açacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Ak, Altıntaş ve Şimşek (2016) yaptıkları çalışmada Türkiye'de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisinin nedensellik analizini 1989-2011 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik testleri ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kamacı, Ceyhan ve Peçe (2017) yaptıkları çalışmada kredi hacminin para arzı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 2005-2017 dönemine ait çeyrek dönem verilerini kullanarak incelemişlerdir. Eşbütünleşme ve nedensellik testleri yapmışlardır. Çalışmalarından elde ettikleri sonuçlara göre, para arzı ve ekonomik büyümeden kredi hacmine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir. Kredi hacmi, para arzı ve ekonomik büyüme arasında ise uzun dönemli bir eşbütünleşik bir ilişki tespit etmişlerdir.

3.3. Banka Kredileri ve Finansal Gelişmeler ile Ekonomik Büyüme Arasında Çift Yönlü Nedensellik Olduğunu Bulan Çalışmalar:

Egbetunde (2012), Nijerya ekonomisinde banka kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1982-2009 zaman serisi içerisinde analiz etmiş ve araştırmasının sonucunda uzun dönemde banka kredileri ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı çift yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır.

Mercan (2013) yaptığı çalışmada Türkiye ekonomisinde yurtiçi kredi hacminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1992-2011 dönemi için üçer aylık veriler ile Granger Nedensellik Analizi ve Eşbütünleşme Testlerini kullanarak incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre uzun dönemde toplam yurtiçi kredi hacminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı ve beklentilerle aynı yönde gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Kısa dönem için Granger nedensellik testi sonucu ise iki yönlü nedenselliğin olduğu şeklindedir.

Koleda ve Saksonova (2017) yaptıkları çalışmada, Letonya ekonomisinde ticari bankaların faaliyetleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 2001-2015 dönemine ait üçer aylık veriler ile Granger Nedensellik ve Johansen Eşbütünleşme testlerini kullanarak incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre ticari bankacılık faaliyetleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin çift yönlü ve karşılıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karahan, Yılgör ve Özekin (2018) yaptıkları çalışmada, Türkiye'de banka kredilerindeki genişleme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 2002-2016 dönemine ait çeyreklik veriler ile Eşbütünleşme Testi ve Nedensellik analizleri ile incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre banka kredi hacmindeki genişlemeler ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu, ekonomik büyüme hedefine ulaşmak için banka kredi hacminde genişlemeye yönelik para politikası uygulamasının etkin olacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Banka kredileri ve finansal gelişmeler ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi bulamayan çalışmalar da mevcuttur. Tuna ve Bektaş (2013), yaptıkları çalışmada, Türkiye ekonomisi için kredi hacminin ekonomik büyüme üzerindeki rolünü 1998-2012 dönemine ait çeyreklik veriler ile incelemiştir. Granger Nedensellik ve Gregory-Hansen Eşbütünleşme testleri ile analiz

yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda her iki serinin de durağan olduğu ve aralarında uzun dönemde bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde ayrıca banka kredilerinin ekonomik büyümeye yol açtığına dair çalışmaların yanında, olumsuz etkilerinin olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur. Leita and Carlos (2012), çalışmalarında Avrupa Birliği (AB-27) için banka kredisi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki 1990-2010 yılları için incelenmiştir. Dinamik Panel Veri Analizi uygulaması sonucunda Euro bölgesi için banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etki yarattığı sonucuna ulaşmışlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLER VE KOBİ BANKACILIĞI KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR EKONOMETRİK ANALİZ

Bu bölümde Türkiye ekonomisinde bireysel krediler ile Kobi bankacılığı tarafından sağlanan kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ampirik olarak analiz edilmiştir. Tezin ekonometrik analizinde ortaya konulan temel amaç; son yıllarda gelişim gösteren bireysel krediler ve Kobi bankacılığı kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünü ve boyutunu ortaya koyarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

4.1. Kapsam ve Veri Seti

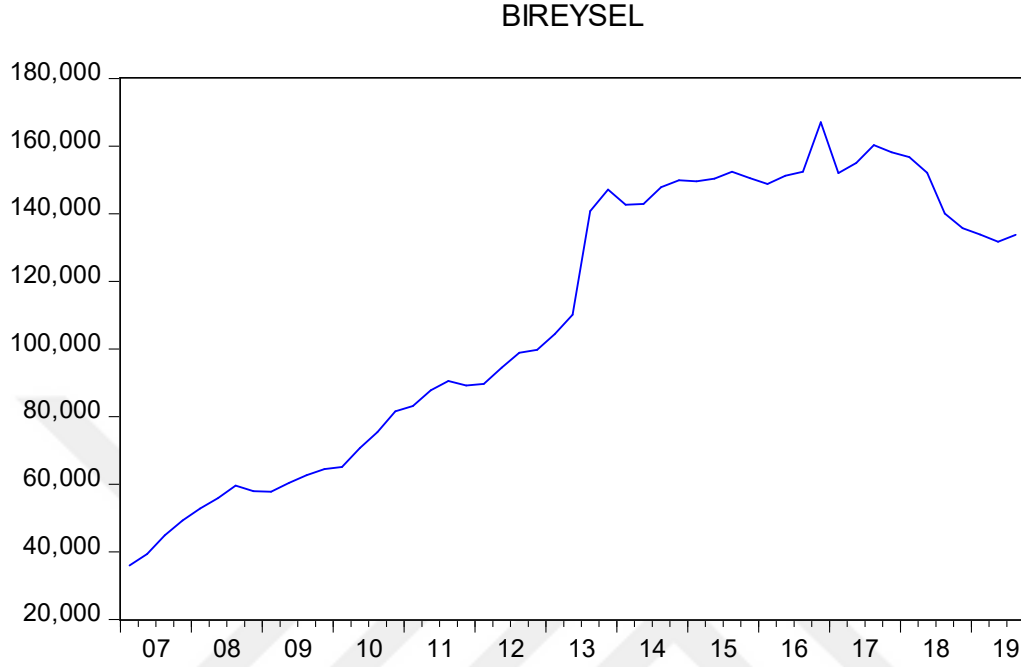
Ekonometrik analizde kullanılan değişkenler ve kısaltmaları Tablo 9'de sunulmuştur.

Tablo 9. Analizde kullanılan değişkenler

Değişken	Kısaltma
Bireysel Krediler (Milyon TL)	BIRK
Kobi Kredileri (Milyon TL)	KOBK
Gayrisafi yurt içi hasıla (Milyon TL)	BUY

Ekonometrik analizde kullanılan değişkenler, reel bireysel krediler (Milyon TL), reel KOBİ kredileri (Milyon TL) ve mevsim etkisinden arındırılmış harcamalar yöntemiyle reel gayrisafi yurt içi hasıla (Milyon TL) değerleridir. Ekonometrik analiz için kullanılan dönem aralığı 2007.Q1- 2019.Q3 arası üçer aylık dönemlerdir. Veriler TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası) ve TCMB EVDS internet siteleri ile veri tabanlarından derlenmiştir. Analizler Eviews 10.0 sürümü ile yapılmıştır.

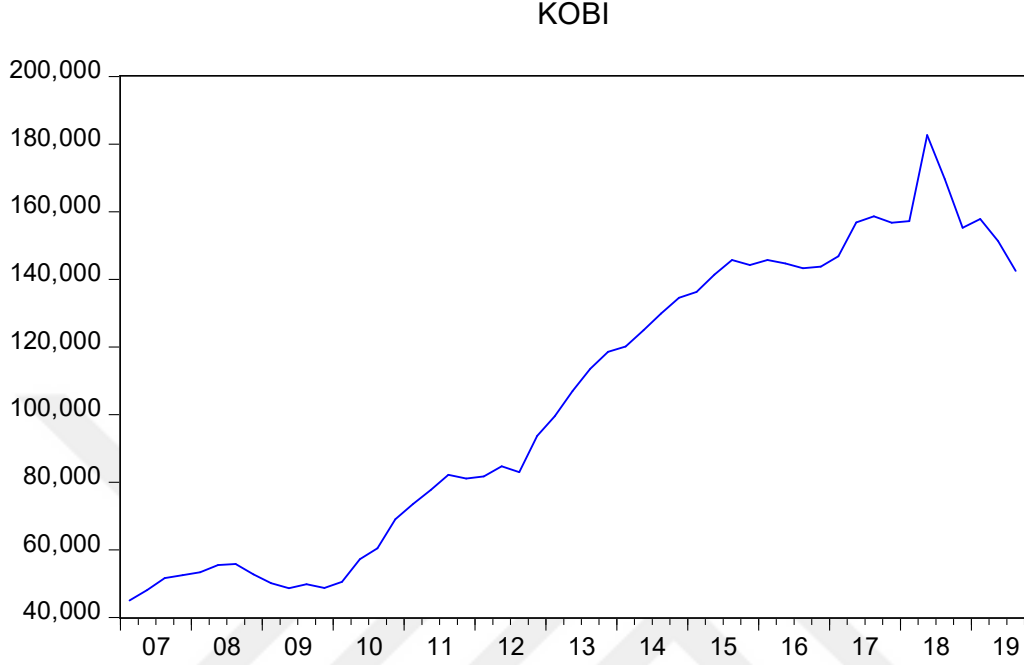
Bireysel krediler, Kobi kredileri ve Gayrisafi yurt içi hasılaya ait 2007.Q1-2019.Q3 arası üçer aylık dönemleri gösteren grafikler sunulmuştur.

Grafik 18. Bireysel Krediler Grafiği

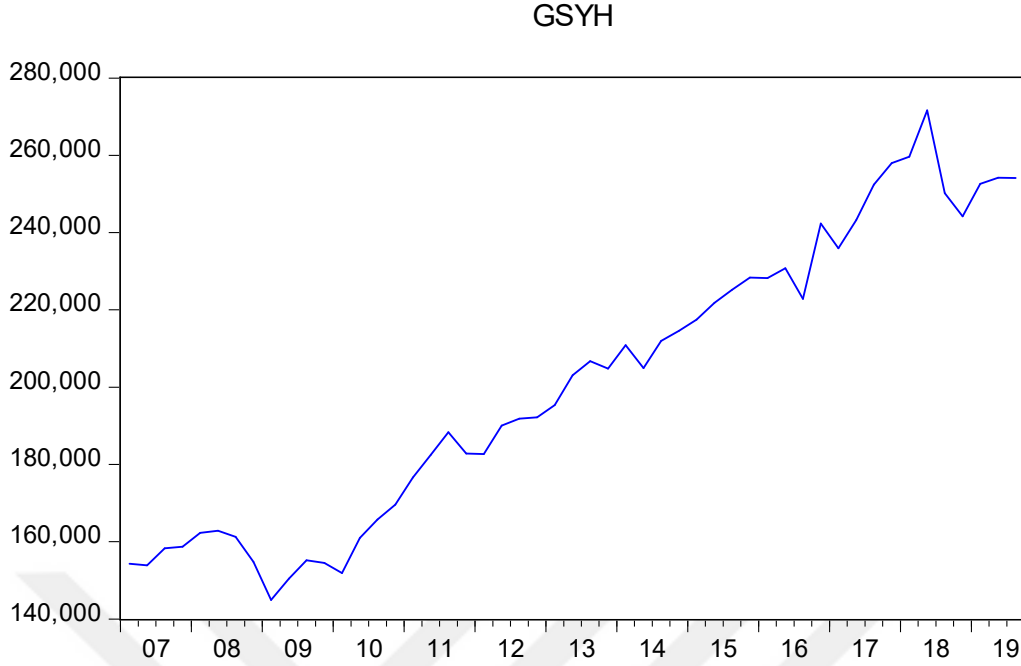
Bireysel bankacılık kredileri grafiğini incelendiğinde 2007 başından itibaren üçer aylık dönemlerde yaklaşık %10 artış ile yükselme eğiliminde iken, 2008 üçüncü çeyrekte artış hızı durmuş ve yatay bir görüntü sergilemiştir. 2009 ikinci çeyrekte tekrar artışa geçmiş ve özellikle kredi faiz oranlarının da düşüş gösterdiği 2013 yılında ciddi bir yükseliş ivmesi kazanmıştır. 2018 üçüncü çeyrekte yaşanan azalma 2019 yılından itibaren yerini tekrar yükselişe bırakmıştır. 2008 yılında yaşanan küresel finans krizi ve 2018 yılı yaz döneminde yaşanan kur saldırıları sonucunda yaşanan gelişmeler ile beraber faiz oranlarındaki artışlar grafikte görüldüğü üzere bireysel krediler hacmindeki yükseliş trendini etkilemiştir. Ancak 2000’li yıllardan sonra yaşanan teknolojik gelişmeler ve beraberinde artan ihtiyaçlar sonucunda tüketimdeki artışlar insanların bireysel bankacılık ürünlerine ve bireysel kredilere daha fazla yönelmesini neden olmuştur. Bankalar için bireysel krediler riski tabana yaymak, müşteri sayısını artırmak, yeni ürünler piyasaya

sunmak ve artan bireysel ürün çeşitliliği ile çapraz satışlar sunarak daha fazla kar elde etmeleri açısından bu dönemlerde oldukça cazip ürünler haline gelmiştir.

Grafik 19. Kobi Kredileri Grafiği

Kobi bankacılığı, bankacılık sektörü içerisinde son yıllarda gelişme kaydeden ve önemi giderek artan bir alan olmuştur. 2007 yılı ile beraber BASEL II kriterlerinde Kobi İşletmeleri yeniden tanımlanmış ve ülke genelindeki birçok işletme Kobi sınıfına girmiştir. Literatürde bu yıllardan sonra Kobi Bankacılığı ile ilgili araştırmaların sayısı artmıştır. Ülke ekonomisinde Kobilere verilen önem bankaların bu alana daha fazla yönelmesine neden olmuştur. Kobi bankacılık kredilerinin seyri incelendiğinde ise 2007'den sonra artış göstermiş ancak diğer bankacılık sektör verileri gibi 2008 küresel finans krizinin etkisiyle 2008 üçüncü çeyrekte kısa süreli bir azalma gözlenmiş, ondan sonraki dönemlerde 2018 üçüncü çeyrekteki kur saldırılarının olduğu dönemdeki daralma haricinde yükselişini sürdürmüştür. Günümüzde bankaların Kobi işletmelerine yönelik ilgisi ve kampanyaları devam etmektedir.

Grafik 20. Ekonomik Büyüme Grafiği:

Mevsim etkisinden arındırılmış harcamalar yöntemiyle reel gayri safi yurtiçi hasıla grafiğini incelendiğinde ise, 2008, 2016 ve 2018 yıllarının üçüncü çeyreklerini takip eden dönemlerde azalma ve yatay görüntü izlemiş onun haricinde ise artış göstermiştir.

4.2. Ekonometrik Analiz

Zaman serisi analizlerinde öncelikli olarak serinin durağanlık yapısı incelenmektedir. Öncelikli olarak değişkenlerin durağanlık yapıları birim kök testleri ile sınanmıştır. Daha sonra ise durağanlık dereceleri aynı olan değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi tespit etmek için Johansen Eşbütünleşme Analizi uygulanmıştır. Değişkenler arasında nedensellik ilişkisini ve ilişkinin tek yönlü veya çift yönlü olup olmadığını tespit etmek için ise Granger Nedensellik Testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar ise son bölümde yorumlanmış ve öneriler sunulmuştur.

4.2.1. Değişkenler için Birim Kök Analizi

Zaman serileri ile yapılan çalışmalarda birinci aşama serilerin birim kök içerip içermediğini kontrol etmektir. Bir serinin birim kök içermesi o serinin durağan olmadığı anlamına gelmektedir. Durağanlık testleri ilerleyen analizler için oldukça önemlidir.

Durağan seriler özellikle uzun dönemde şoklar meydana gelse de ortalamaya geri döner ve ortalamayı muhafaza eder. Zamana karşı değişmeyen bir varyans mevcuttur. Şoklar kalıcı olur ise durağanlık söz konusu olmaz. Durağan olmayan serilerin ise uzun dönemde dönebileceği bir ortalama değeri bulunmamaktadır (Kutlar, 2017: 148).

Bireysel krediler ve Kobi kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analizinde kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadığını tespit etmek için Augmented Dickey Fuller (ADF) testi ile Ng-Perron testleri uygulanmıştır.

4.2.1.1. Augmented Dickey- Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Dickey-Fuller (1979) testleri daha sonra geliştirilen birim kök testlerinin temelini oluşturmaktadır. Çalışmalarında üç kalıp ile birim kök testini geliştirmişlerdir.

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t \quad (\text{Sabit terimsiz ve trendsiz regresyon})$$

$$\Delta Y_t = b_1 + \delta Y_{t-1} + u_t \quad (\text{Sabit terimli ve trendsiz regresyon})$$

$$\Delta Y_t = b_1 + b_2 t + \delta Y_{t-1} + u_t \quad (\text{Sabit terimli ve trendli regresyon})$$

ADF test istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon test kritik değerlerinin mutlak değerinden küçük ise birim kök olduğu yani serinin durağan olmadığı ortaya çıkar. ADF test istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon test kritik değerlerinin mutlak değerinden büyük ise bu durumda da birim kök olmadığı yani zaman serisinin durağan olduğu anlaşılmaktadır. Temel H_0 Hipotezi değişkenin birim köke sahip olduğunu, Alternatif H_1 hipotezi ise değişkenin birim köke sahip olmadığını ifade etmektedir. ADF birim kök sınaması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: ADF birim kök testi

Değişkenler	Düzyey Seviyesi		Birinci Farkında	
	ADF Test istatistiği	Olasılık Değeri	ADF Test istatistiği	Olasılık Değeri
Bireysel Krediler	-1.927235	0,3175	-5.912617	0.0000
Kobi Kredileri	-1.077063	0,7178	-6.117807	0.0000
Büyüme	-0,404174	0,9003	-8.311508	0.0000

Bireysel krediler değişkeninin ADF birim kök testine göre oluşan değeri, çeşitli anlamlılık düzeylerinde (%1, %5 ve %10) 0,3175 olasılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için durağan değildir. Kobi kredileri değişkeni de 0,7178 olasılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için durağan değildir. Son olarak da Gayrisafi yurt içi hasıla değişkeni de 0,9003 olasılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için durağan çıkmamıştır. Değişkenler durağan çıkmadığından dolayı birinci farkları alınarak yeniden teste tabi tutulmuş ve tüm değişkenlerin birinci farklarda durağan oldukları belirlenmiştir. Bireysel krediler, Kobi kredileri ve Gayrisafi yurt içi hasıla değişkenleri birinci derece fark alındığında çeşitli anlamlılık düzeylerindeki olasılık değerleri 0,05'ten küçük olduğu için durağan oldukları tespit edilmiştir. Modelde kullanılan değişkenlerimiz birinci farkta I(1) durağan çıkmışlardır.

4.2.1.2. Ng-Perron Birim Kök Testi

Birim kök analizlerinde genel olarak savunulan görüş, şokların etkisinin geçici olacağı ve uzun dönemde değişikliğe neden olmayacağı yönündedir. Perron ise çalışmalarında yapısal kırılmaların dikkate alınması üzerinde durmuştur. Perron, ADF birim kök sınavasında kullanılan denklemlere dışsal yapısal kırılma tarihi ile alakalı olarak gölge kukla değişkenler dahil etmiştir. (Çil, 2018- 304).

ADF testine ilave olarak yapılan bir diğer birim kök testi Ng-Perron analizidir. ADF testinde olduğu gibi Ng-Perron birim kök testinde de kullanılan üç değişkenin de fark alınmamış düzeylerde durağan olmadığı, birinci fark alındıktan sonra ise durağan hale geldiği görülmüştür. Fark alınmamış düzeyde Bireysel

krediler, Kobi Kredileri ve Gayrisafi yurt içi hasıla değişkenlerine ait Ng-Perron test değerleri ve kritik değerler tablo 3,4 ve 5'te sunulmuştur.

Tablo 11. Bireysel Krediler fark alınmamış düzey Ng-Perron testi

Bireysel krediler	MZa	MZt	SB	PT
Ng-Perron Test istatistiği	0.18925	0.21421	1.13188	72.9676
%1 için kritik değer	-13.8000	-2.58000	0.17400	1.78000
%5 için kritik değer	-8.10000	-1.98000	0.23300	3.17000
%10 için kritik değer	-5.70000	-1.62000	0.27500	4.45000

Tablo 12. Kobi Krediler fark alınmamış düzey Ng-Perron testi

Bireysel krediler	MZa	MZt	MSB	MPT
Ng-Perron Test istatistiği	0.40294	0.45053	1.11810	75.0340
%1 için kritik değer	-13.8000	-2.58000	0.17400	1.78000
%5 için kritik değer	-8.10000	-1.98000	0.23300	3.17000
%10 için kritik değer	-5.70000	-1.62000	0.27500	4.45000

Tablo 13. Gayrisafi yurtiçi hasıla fark alınmamış düzey Ng-Perron testi

Bireysel krediler	MZa	MZt	MSB	MPT
Ng-Perron Test istatistiği	0.87951	0.75283	0.85597	51.6090
%1 için kritik değer	-13.8000	-2.58000	0.17400	1.78000
%5 için kritik değer	-8.10000	-1.98000	0.23300	3.17000
%10 için kritik değer	-5.70000	-1.62000	0.27500	4.45000

Analizini yapmış olduğumuz her üç değişken için hesaplanan Ng-Perron test istatistik değeri, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde kritik değerlerden büyük olduğu ve durağan olmadığı görülmüştür. Bundan dolayı her üç seri için de birinci dereceden fark alınarak sonuçları tablo: 6, 7 ve 8'de sunulmuştur.

Tablo 14. Bireysel Krediler birinci derece fark alınmış Ng-Perron testi

Bireysel krediler	MZa	MZt	MSB	MPT
Ng-Perron Test istatistiği	-23.8946	-3.45624	0.14465	1.02616
%1 için kritik değer	-13.8000	-2.58000	0.17400	1.78000
%5 için kritik değer	-8.10000	-1.98000	0.23300	3.17000
%10 için kritik değer	-5.70000	-1.62000	0.27500	4.45000

Tablo 15. Kobi Kredileri birinci dereceden fark alınmış Ng-Perron testi

Bireysel krediler	MZa	MZt	MSB	MPT
Ng-Perron Test istatistiği	-24.3183	-3.37171	0.13865	1.38808
%1 için kritik değer	-13.8000	-2.58000	0.17400	1.78000
%5 için kritik değer	-8.10000	-1.98000	0.23300	3.17000
%10 için kritik değer	-5.70000	-1.62000	0.27500	4.45000

Tablo 16. GSYİH birinci derece fark alınmış Ng-Perron testi

Bireysel krediler	MZa	MZt	MSB	MPT
Ng-Perron Test istatistiği	-23.9591	-3.46053	0.14443	1.02466
%1 için kritik değer	-13.8000	-2.58000	0.17400	1.78000
%5 için kritik değer	-8.10000	-1.98000	0.23300	3.17000
%10 için kritik değer	-5.70000	-1.62000	0.27500	4.45000

Her üç değişken için hesaplanan Ng-Perron test istatistik değeri, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerindeki kritik değerlerden küçük olduğu, diğer bir ifadeyle $I(1)$ 'de durağan olduğu görülmüştür.

4.2.2. Johansen Eşbütünleşme (Cointegration) Testi

İkiden fazla değişkenin olması durumunda birden fazla koentegre vektör olma olasılığından söz edilebilir. Bu durumlarda değişkenler için Johansen eşbütünleştirme testi yapılır. Bu testi yapılabilmesi için ise değişkenin birim kök testlerinin yapılması ve durağanlık derecelerinin aynı olması gerekmektedir.

Augmented Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi ile Ng-Perron Birim Kök Testi yapılmış olup her iki testte de değişkenlerimizin birinci dereceden durağan

olduğu sonucuna varılmıştır. Birim kök testleri ile gerekli koşullar sağlandığından analizde eşbütünleşme testinin yapıldığı ikinci aşamaya geçilmiştir.

Johansen Eşbütünleşme analizinde iki tane test mevcuttur. Bunlar Trace Test (İz testi) ve Maksimum özdeğer testleridir. Testler sıfır hipotezinin kabul edilene kadar aşamalarına devam edilmesi esasına dayanmaktadır. (Tarı, 2018: 428). Trace ve Max- Eigen istatistiklerini belirlemek için ise ilk olarak değişkenler için VAR modeli kurularak en uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir. Bankacılık kesimi Bireysel tüketici kredileri ve Kobi kredileri ile Ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi için oluşturulan VAR modelinde maksimum gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir.

Değişkenler arasında eşbütünleşme olmadığı şeklindeki temel Ho hipotezi reddedilmiştir. Johansen Eşbütünleşme testi yapılmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 17: Johansen Test Sonuçları (Trace Testi)

Hypothesized No. Of CE (s)	Öz Değerleri	Trace İstatistik	0,05 Kritik Değer	Olasılık Değerleri
None	0.388451	31.18770	29.79707	0.0344
At Most 1	0.095853	7.091420	15.49471	0.5670
At Most 2	0.43007	2.153992	3.841466	0.1422

Tablo 18: Johansen Test Sonuçları (Max-Eigen)

Hypothesized No. Of CE (s)	Öz Değerleri	Trace İstatistik	0,05 Kritik Değer	Olasılık Değerleri
None	0.388451	24.09628	21.13162	0.0185
At Most 1	0.265924	4.937428	14.26460	0.7497
At Most 2	0.012393	2.153992	3.841466	0.1422

Johansen Eşbütünleşme analizi sonucunda Trace testi sonuçlarına göre 1 adet, Max- Eigen sonuçlarına göre de 1 adet Eşbütünleşme vektörü vardır. Trace istatistiğinde None ve Max-Eigen istatistiğinde ise None ve At Most1'e göre test

istatistiklerinin olasılık değerleri %5 anlamlılık seviyesinde H_0 hipotezi yani eşbütünleşme yoktur hipotezi reddedilmektedir. Bankacılık kesimindeki Tüketici kredileri, Kobi kredileri ile Ekonomik büyüme arasında Eşbütünleşme ilişkisi mevcut olup, Banka kredileri ve ekonomik büyüme uzun dönemde birbirlerini etkileyecek sonuçlar doğuracaktır.

4.2.3. Granger Nedensellik Analizi

Koentegrasyon testi ile uzun dönemli bir ilişkiye sahip olduğu belirlenen değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişki için Granger nedensellik testine başvurulmuştur. Granger Nedensellik Analizinde kurulan hipotez ise; H_0 : Granger nedeni değildir, H alternatif hipotezi ise nedenidir şeklindedir.

Granger Nedensellik Analiz sonuçları ise aşağıda yer alan tablo 19, tablo 20 ve tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 19: Ekonomik Büyüme İçin Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımlı değişken Ekonomik Büyüme	Ki-Kare	Df	Olasılık	Etkileşim
H_0 : Kobi Kredileri Ekonomik Büyümenin nedeni değildir.	1.380927	1	0.2399	H_0 : Red değil
H_0 : Bireysel Krediler Ekonomik Büyümenin nedeni değildir.	0.022117	1	0.8818	H_0 : Red değil

Granger Nedensellik Testi sonucunda, “KOBİ Kredileri Ekonomik Büyümenin nedeni değildir” hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde red edilememiştir. KOBİ kredilerindeki gelişmeler kısa dönemde ekonomik büyümeyi etkilememektedir. “Bireysel Krediler Ekonomik Büyümenin nedeni değildir” hipotezi de %5 anlamlılık düzeyinde red edilememiş olup bireysel kredilerdeki gelişmelerin de ekonomik büyümeyi kısa dönem için etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Tablo 20: Kobi Kredileri İçin Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımlı değişken Kobi Kredileri	Ki-Kare	Df	Olasılık	Etkileşim
Ho: Ekonomik Büyüme Kobi Kredilerinin nedeni değildir.	4.476912	1	0.0344	Ho: Red Nedenidir.
Ho: Bireysel Krediler Kobi Kredilerinin nedeni değildir.	19.45304	1	0.0000	Ho: Red Nedenidir.

Tablo 20’da yer alan Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre ise, “Ekonomik Büyüme KOBİ Kredilerinin nedeni değildir“ hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde red edilmiştir. Ekonomik büyümedeki gelişmeler kısa dönemde KOBİ Kredilerini de etkilemektedir. “Bireysel Krediler Kobi Kredilerinin nedeni değildir hipotezi de yine aynı şekilde %5 anlamlılık düzeyinde red edilmiş olup bireysel kredilerdeki gelişmelerin de KOBİ kredilerini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Tablo 21: Bireysel Krediler İçin Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımlı değişken Bireysel Krediler	Ki-Kare	Df	Olasılık	Etkileşim
Ho: Ekonomik Büyüme Bireysel kredilerin nedeni değildir.	2.319573	1	0.1278	Ho: Red değil
Ho: Kobi Kredileri Bireysel Kredilerin nedeni değildir.	0.873039	1	0.3501	Ho: Red değil

Tablo 21’de yer alan Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre ise, “Ekonomik Büyüme Bireysel Kredilerin nedeni değildir“ hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde red edilememiştir. Ekonomik büyümedeki gelişmeler bireysel kredileri kısa dönemde doğrudan etkilememektedir. “KOBİ Kredileri Bireysel kredilerin nedeni değildir hipotezi de yine aynı şekilde %5 anlamlılık düzeyinde red edilememiş olup KOBİ kredilerindeki gelişmelerin bireysel kredileri kısa dönemde doğrudan etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Banka kredileri ile Ekonomik Büyüme arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmek amacıyla yapılan Granger nedensellik Testi sonuçlarına göre kısa dönem için KOBİ Bankacılık Kredileri ile Ekonomik Büyüme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olup ekonomik büyümenin KOBİ kredilerini etkilediği şeklindedir. Bireysel Bankacılık Kredileri ile Ekonomik Büyüme arasında ise kısa dönem için tek nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Granger nedensellik analizi sonuçları, literatürde yer alan yurtiçi çalışmalardan Ceylan ve Durkaya (2010), Ceylan ve Durkaya (2010), Özcan ve Arı (2011) ve Kamacı, Ceyhan ve Peçe (2017) ile benzer sonuçlar doğurmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Finansal sistemin en önemli unsuru olan bankacılık sektörü ile politika yapıcılarının en önemli iktisat politikası hedefi olan ekonomik büyüme kavramı son yıllarda araştırmacıların ilgisini çeken bir alandır. Bu anlamda sürdürülebilir bir büyüme için büyümenin belirleyicileri de önem taşımaktadır. Ekonomik büyümenin birçok belirleyicisi olmakla beraber, finansal sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve sürdürülebilir bir büyüme için bankacılık sektörünün rolü çok fazladır. En geniş anlamıyla finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile banka kredileri arasında ilişki hakkında literatürde birçok çalışma mevcuttur. Ancak etkileşimin yönü hakkında literatürde bir fikir birliği mevcut değildir. Banka kredilerinin ekonomik büyümeyi artırdığını ileri süren çalışmalar olduğu gibi, büyümeden kredilere doğru bir etkileşim olduğu sonucuna varan çalışmalar da mevcuttur. Bazı çalışmalar ise karşılıklı etkileşim olduğunu ifade etmektedir. Tezin amacı bankacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı ampirik olarak araştırmak ve bu konuda öneriler sunarak literatüre katkı sağlamaktır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından büyüme kavramı çok daha önemlidir. Türkiye'nin ileriye dönük belirlemiş olduğu makro ekonomik hedefler, açıklanan kalkınma planları ve iktisat politikalarında ekonomik büyüme olgusunun ön planda yer aldığı gözlenmektedir.

Dünya genelinde dışa açılma politikalarının uygulanmaya başladığı 1980'li yıllardan günümüze ekonomi politikaları ve finansal sistemin en önemli unsuru bankacılık sektörünün gelişimi tezde ele alınmıştır. Bankacılık sektörünün çok fazla etkilendiği 2000 ve 2001 krizleri ve bu krizlerden sonra alınan önlemler bankacılık sisteminin dünya genelinde yaşanan 2008 küresel finans krizinden çok büyük olumsuzluklar yaşamadan çıkmasına sebep olmuştur. Bankacılık sektörünün bu dönemde krizin etkilerini kısa sürede atlatıp hızlı büyümeye başlaması ülke ekonomisinin uzun dönemde büyüme sürecini de olumlu etkilemiştir. Finansal sistemin en önemli unsuru bankacılık sektörü ile makroekonomik politikaların ayrı düşünülemeyeceği yaşanan süreçlerde belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmada büyüme odaklı KOBİ'lere özellikle önem verilmiştir. Ekonomik büyüme hedefleri için sermaye ihtiyacı daha fazla olan ve hızlı gelişen KOBİ'lerin yıllar itibariyle gerek bankacılık sektörü gerekse ülke ekonomileri için önemi giderek artmaktadır. Bireysel krediler ise iktisat biliminin temeli olan arz ve talep üzerinde doğrudan etki yapmaktadır. Kelime anlamı istemek olan talebin ekonomik anlamda karşılığını bulabilmesi ise alım gücü ile desteklenmesine bağlıdır. Bireysel tüketici kredileri alım gücünü destekleyerek talep yaratmaktadır. Genişletici veya daraltıcı para politikaları izlenirken en önemli politika araçlarından birisi tüketici kredileri ve kredi kartları olmaktadır. Tüketici kredileri aynı zamanda sektörleri de etkilemektedir. Konut alımlarının büyük çoğunluğunun banka kredileri ile finanse edildiği bir ortamda inşaat sektörü ve yine taşıt alımlarının büyük oranda krediler ile desteklenmesi nedeniyle otomotiv sektöründeki canlanmalar tüketici kredileriyle doğru orantılı olarak gelişmektedir.

Çalışmada 2007-2019 dönemleri üçer aylık veriler ile incelenmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Eşbütünleşme testinden elde edilen bulgular uzun dönemli bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkinin kısa vadeli yönünü belirlemek için yapılan Granger nedensellik analizinde ise KOBİ kredileri ile ekonomik büyüme arasında ekonomik büyümeden KOBİ kredilerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi belirlenmiştir. Ceylan ve Durkaya (2010) çalışmalarında ifade ettikleri gibi ekonomik büyüme neticesinde faiz oranlarında meydana gelecek düşüşler, özellikle sermaye ihtiyacı daha fazla olan KOBİ şirketlerini olumlu etkileyecek ve daha fazla kredi kullanmasına neden olacaktır. Ekonomik büyüme arttıkça, daha fazla üretim gerçekleştikçe daha fazla büyüyen KOBİ'lerin bankalar ile desteklenmesi devam edecektir. Bireysel kredileri ile ekonomik büyüme arasında ise kısa dönem için nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Bireysel kredilerde meydana gelen gelişmelerin makro ekonomiye etkisi daha uzun dönemde ortaya çıkacaktır.

Öneriler

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre bankacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Değişkenler uzun dönemde

birlikte hareket etmektedirler. Kısa dönemde ise ekonomik büyümeden KOBİ kredilerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ancak krediler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde yürümesi ve sürdürülebilir bir büyüme sağlanabilmesi için bankacılık sektörü kredilerinin kullanışı da çok önemlidir. Tüketici kredilerinde borç kapama kredilerinden ziyade mal alımına yönelik olan krediler ekonomik büyüme üzerinde daha fazla etki yapacaktır. Özellikle büyüme sürecinde olan ve dünya genelinde önemi hızla artan KOBİ'lerin ise kullanacakları kredilerinin yatırımlara dönüşmesi önem arz etmektedir. Bu kredilerin yatırıma, üretime dönüşmesi ekonomik büyümeyi daha fazla etkileyecektir. Bunun için enerji, sanayi, turizm, inşaat, tarım gibi sektörlerde projelerin desteklenmesi, yeni fikirlerin ortaya konulması gerekmektedir.

Sektörel krediler üzerinde daha fazla durulmalıdır. İhracatta ve büyümede etkisi fazla olan sektörlerde yeni girişimlerin desteklenmesi, sermaye ihtiyaçlarının banka kredileri ile karşılanması, proje bazlı krediler yapılması değişkenler arasındaki etkileşimin kuvvetlenmesini sağlayacaktır. Gerekli durumlarda firmaların kullanmış oldukları kredileri, üretime ve satışa dönüştürüp geri ödemelerini yapabilmeleri için belirli süre geri ödemesiz krediler teşvik edilmelidir. Genç girişimciler desteklenmelidir. İhracata yönelik çalışan firmalar teşvik edilmelidir. Ekonomik büyüme ve kalkınma için il veya bölge bazlı yapılan çalışmalar da önemli hale gelmiştir. İşletmeler, Üniversiteler, bankalar ile il ve bölge yöneticilerinin ortak fikirler üzerinde çalışması ve koordinasyon sağlaması bölge bazlı büyümeyi olumlu etkileyecektir.

Sağlıklı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve kalkınma için düzgün işleyen bir finansal sistem daima önemlidir. Finansal sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için de bankacılık sektörünün etkinliği ön plana çıkmaktadır. Türkiye'de bankaların kaynaklarının fazlası yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Bankaların aktiflerinde en önemli kalem olan krediler ile fon açığı olan kişi ya da işletmelerin daha düşük oranlarda ve daha etkili finanse edilebilmeleri için kaynakların işleyişi de önem arz etmektedir. Bankaların bilanço kalitesi finansal sistemin daha verimli, daha sağlıklı işleyişinde etkili olacaktır.

Ekonomik büyüme ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesi ekonomi politikasında hedeflere ulaşılması açısından

önemlidir. Kredilerin doğru alanlara kanalize edilmesi, bölgesel ürünlerde desteklerin sağlanması, sektörel kredilerin ön plana çıkması, yatırımların ve üretimin artırılması ve nihayetinde ihracatın artırılması hem ekonomik büyümeyi artıracak hem de sorunlu kredilerin oranını düşürecektir. Sorunlu kredilerin minimize edilmesi, kredilerin geri ödenmesinde sorun yaşanmaması bankaların mali yapısını olumsuz etkilemeyecektir. Ülke ekonomisinin ve işletmelerin büyümesinde bankacılık sektörü etkinliğini koruyacaktır.

KAYNAKLAR

- Ak, M. Z., Altıntaş, N. ve Şimşek, A. S. (2016). Türkiye'de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisinin nedensellik analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 151-160.
- Akpansung, A., & Babalola, S. J. (2011). Banking sector credit and economic growth in Nigeria: an empirical investigation. *CBN Journal of Applied Statistics*(2), 51-62.
- Aksu, L. (2016). Türkiye'de beşeri sermayenin önemi: İktisadi büyüme ile ilişkisi, sosyal ve stratejik analizi. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 68-129.
- Altunöz, U. (2013). *Finansal krizler, erken uyarı sistemleri ve 2008 krizi için TR-ABD örneği (1. Baskı)*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Apaydın, Ş. (20018). Türkiye'de banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi Dergisi*, 11(4), 15-28.
- Aslan, Ö. ve Korap, L. (2006). Türkiye'de finansal gelişme ekonomik büyüme ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 1-20.
- Aslan, Ö. ve Küçükaksoy, İ. (2006). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama. *Ekonometri ve İstatistik e- Dergisi*(4), 25-38.
- Aydeniz, E. Ş. (2007). BASEL II kriterlerinin KOBİ'lere etkileri ve bu süreçte KOBİ'lere sunulabilecek çözüm önerileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(36), 179-187.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu*. (2005). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf f. adresinden alındı
- Baş, G. ve Kara, M. (2018). Bankacılık sektörü kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 5(12), 44-55.

- Beck, T., & Levine, R. (2004). Stock markets, banks, and growth: Panel evidence. *Journal of Banking Finance*, 28(3), 423-442.
- Berber, M. (2015). *İktisadi büyüme ve kalkınma (5. Baskı)*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Bozkurt, M., Altıntaş, N. ve Yardımcıoğlu, F. (2020). Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılığın Ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye üzerine bir inceleme. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 94-113.
- Calderon, C., & Liu, L. (2002). The direction of causality between financial development and economic growth. *Journal of Development Economics*, 321-334.
- Ceylan, S. ve Durkaya, M. (2010). Türkiye'de kredi kullanımı- ekonomik büyüme ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 21-35.
- Çil, N. (2018). *Finansal ekonometri (1. Baskı)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Demir, Y., Öztürk, E. ve Albeni, M. (2007). Türkiye'de finansal piyasalar ile ekonomik büyüme ilişkisi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*(13), 438-455.
- Dilber, İ. (2018). *Büyüme teorileri (1. Baskı)*. İzmir: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım Bilişim.
- Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. (2016). *Makro İktisat (Çev. S. Ak)*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Egbetunde, T. (2012). Bank Credits and Rural Development in Nigeria. *International Journal of Finance and Accounting*, 1(3), 45-52.
- Erdem, E. (2017). *Para banka ve finansal sistem (8. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Furqani, H., & Mulyany, R. (2009). İslamic banking and economic growth: Empirical evidence from Malezya. *İslamic banking and economic growth: Empirical evidence from Malezya*, 30(2), 59-74.
- Göçer, İ., Mercan, M. ve Bölükbaş, M. (20015). Bankacılık sektörü kredilerinin istihdam ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye ekonomisi için çoklu yapısal kırılmalı eş bütünleşme analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(2), 65-84.

- Gündoğdu, A. (2017). Türk bankacılık sisteminde düzenleme ve denetlemenin etkinliğini ölçmeye yönelik bir analiz. *Sosyoekonomi*, 25(34), 33-52.
- Jayaratne, J., & Strahan, P. (1996). The finance-growth nexus: Evidence from bank branch deregulation. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(3), 639-670.
- Kamacı, A., Ceyhan, S. ve Peçe, M.A. (2017). Kredi hacminin para arzı ve ekonomik büyüme üzerine etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB 17*, 400-409.
- Kandır, S., İskenderoğlu, Ö. ve Önal, Y. (2007). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 311-326.
- Kaptan, Ö. B. (2011). Bireysel kredilerin risk ve tüketici davranışı açısından analizi (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Karaca, O. (2012). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme: Türkiye için bir nedensellik analizi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 6(2), 85-111.
- Karahan, Ö., Yılğör, M. ve Özekin, A. A. (2018). Türkiye'de banka kredilerindeki genişleme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 55(636), 25-36.
- Karamelikli, H. ve Bayar, Y. (2016). Makroekonomik ve finansal istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi(ICAFR 16)*, 225-236.
- Kazgan, G. (2017). *Türkiye ekonomisinde krizler 1929-2009 (5. Baskı)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Khoutem, B. J., Boujelbene, T. D., & Kamel, H. (2014). Financial development and economic growth: New evidence from Tunisia. *Journal of Policy Modeling*, 36(5), 883-898.
- King, R. G., & Levine, R. (1993). Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717-737.
- Korkmaz, S. (2015). Impact of Bank Credits on Economic Growth and Inflation. *Journal of Applied Finance & Banking*, 5(1), 57-69.

- Korkmaz, S. ve Aydın, A. (2015). Türkiye'de dış ticaret- Ekonomik büyüme ilişkisi: Nedensellik analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(3), 47-76.
- Koyuncu, F. (2017). Doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme ve istihdam arasındaki ilişki: Türkiye uygulaması (1995-2015). *Uluslararası Sosyal ve Ekonomi Bilimler Dergisi*, 7(2), 17-24.
- KRUGMAN, P., & WELLS, R. (2013). *Makro iktisat* (Çev. F. Oğuz, M. Arslan, A. Akkemik ve K. Göksal). Palme Yayıncılık.
- Kutlar, A. (2017). *Ekonometrik zaman serileri teori ve uygulama* (2. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Leitao, & Carlos, N. (2012). Bank credit and economic growth. *Münich Personal RePEc Archive*, 1-9.
- Mercan, M. (2013). Kredi hacmindeki değişimlerin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye ekonomisi için sınır testi yaklaşımı. *Bankacılar Dergisi*(84), 54-71.
- Mishkin, F. S. (2018). *Makroekonomi politika ve uygulama* (Çev. S. Sezgin ve M. Şentürk). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ozcan, B. ve Ari, A. (2011). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ampirik bir analizi: Türkiye örneği. *Business and Economics Research Journal*, 2(1), 121-142.
- Özen, E. ve Vurur, S. (2013). Türkiye’de mevduat banka kredisi ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 117-131.
- Parasız, İ. (2018). *Para banka ve finansal piyasalar* (10. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pata, U. K. (2017). Türkiye'de dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkileri: Toda-Yamamoto nedensellik analizi (1971-2014). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Dergisi*, 31(1), 119-134.
- Saksonova, S., & Koleda, O. (2017). Evaluating the interrelationship between actions of Latvian Commercial Banks and Latvian economic growth. *Procedia Engineering*(178), 123-130.
- Snowdon, B., & Vane, H. (2017). *Modern makroekonomi temelleri, gelişimi ve bugünü* (Çev. B. Kablamacı). Ankara: Efil Yayınevi.

- Şahin, H. (2016). *Türkiye Ekonomisi (16. Baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. (KOSGEB). (2015). Kobi Stratejisi ve Eylem Planı (2016-2020),
>[https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KS EP/Kobi_Stratejisi_ve_Eylem_Plani_\(2015-2018\).pdf](https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KS_EP/Kobi_Stratejisi_ve_Eylem_Plani_(2015-2018).pdf). adresinden alındı
- T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB). (2019). Kobi Stratejisi ve eylem Planı (2019-2023),
[https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/KOSGEB_Stratejik_Plan%C4%B1_\(2019-2023\).pdf](https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/KOSGEB_Stratejik_Plan%C4%B1_(2019-2023).pdf). adresinden alındı
- Takan, M. ve Acar, M. (2018). *Bankacılık teori, uygulama ve yöntem (8.Baskı)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tarı, R. (2018). *Ekonometri geleneksel yöntemler, zaman serileri analizi, panel veri analizleri (13. Baskı)*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Thangavelu, S., Jiunn, A. B., & James. (2004). Financial development and economic growth in Australia: An empirical analysis. *Empirical Economics*(29), 247-260.
- Tiryaki, G. (2014). Türkiye'de bireysel kredilerin ekonomik büyüme ve cari açık ile ilişkisi. *Bankacılar Dergisi*(91), 55-74.
- Toker, K. ve Gürel, S. P. (2019). Enflasyon- Ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisinde Mundell- Tobin etkisinin analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(36), 335-348.
- Tuna, K. ve Bektaş, H. (2013). Kredi hacminin ekonomik büyüme üzerindeki rolünün incelenmesi: Türkiye örneği. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(9), 139-150.
- Tunç, H. (2013). *Ekonomik göstergeler ışığında banka kredilerinin büyüme ve kalkınmadaki rolü: Tüketici kredileri, taşıt kredileri, konut kredileri ayrımı 8Doktora tezi*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Turgut, A. ve Ertay, H. İ. (2016). Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine nedensellik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 114-128.

- Tülümce, S. ve Zeren, F. (2017). Türkiye'de kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin asimetrik nedensellik testi ile analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve işletme Dergisi*, 13(2), 299-310.
- Türkiye Bankalar Birliği*. (1995). Bankalarımız 1995, file:///C:/Users/selim/AppData/Local/Temp/Temp1_Bankalarimiz_1995%20(5).zip/T%C3%BCrk%20Bankac%C4%B1l%C4%B1k%20Sistemi-1995.pdf. adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği*. (1999). <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>. adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği*. (2006). Bankalarımız 2006, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi/294/Ekler/turk_bankacilik_sistemi_2006.pdf. adresinden alındı
- Türkiye bankalar Birliği*. (2007). bankalarımız 2007, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi/286/Ekler/Turk_Bankacilik_Sistemi-2007.pdf. adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği*. (2008). bankalarımız 2008, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/1350/Bankalarimiz_2008_tum_kitap.pdf. adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği*. (2013). Bankalarımız 2013, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/708/Bankalarimiz_2013_TR.pdf. adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği*. (2018). Bankalarımız 2018, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/1151/Bankalarimiz_2018.pdf. adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği*. (2019). Bankalarımız 2019, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/1343/Bankalarimiz_2019.pdf. adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı*. (2007). Kobi Stratejisi ve Eylem Planı, https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/KOBI_Stratejisi_ve_Eylem_Plani_2007-2009%e2%80%8b.pdf. adresinden alındı

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı*. (2019). On Birinci Kalkınma Planı <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>. adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)*. (2019, 12 31). Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b-m3fB7oF>. adresinden alındı.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği*. (2019). <https://tkbb.org.tr/banka-bilgileri>. adresinden alındı
- Ulusoy, R., & Akarsu, R. (2012). Türkiye'de KOBİ'lere yapılan destekler ve istihdam üzerindeki etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 105-126.
- Ünsal, E. (2016). *İktisadi büyüme (2. Baskı)*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Vurucu, M. ve Arı, M. U. (2015). *Güncel gelişmeler ışığında bankacılık ürün ve hizmetleri, bireysel- özel- yatırım- KOBİ- ticari kurumsal bankacılık (1. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yazıcı, M. (2016). *Bankacılığa giriş (4. Baskı)*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Yılmaz, Ö. ve Akıncı, M. (2012). *İktisadi büyüme ve makroekonomik belirleyicileri (1. Baskı)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yılmaz, Ö. ve Ünver, Ş. (2019). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye üzerine ekonometrik bir analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), 1011-1026.
- Yüksel, S. ve Adalı, Z. (2017). Farklı kredi türleri ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin belirlenmesi: Türkiye üzerine bir uygulama. *Politik Ekonomik Kuram*, 1-21.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Yavuz Selim TAŞCIOĞLU		
Doğum Yeri ve Yılı	[REDACTED]		
Medeni Durumu	[REDACTED]		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce: Orta		
Öğrenim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1994	1997	Pazar İmam-Hatip Lisesi
Lisans:	1997	2002	Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
Yüksek Lisans			Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çalıştığı Kurumlar		Başlama	Ayrılma Yılı
Türkiye Finans Katılım Bankası		2006	2017
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Ardeşen Meslek Yüksekokulu (Öğr. Gör.)		2017	
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar			
	[REDACTED]		
	[REDACTED]		